

BAĞIMSIZLIK SÜRECİNDE ENDONEZYA: 1945-1949 YILLARI VE HOLLANDA İLE MÜCADELE

Doç. Dr. Mehmet Özay¹

Özet: Bu bölüm, Takımadalar halklarının mücadelesini ve nihayetinde egemen bir ulus olarak tanınmasına konu olan, 1946-1949 yılları arasındaki gelişmeleri ele almaktadır. Pasifik Savaşı 1945 yılı Ağustos ayında Japonların sürpriz ve şartsız bir şekilde teslim olmalarının ardından, Takımadalar'da Cumhuriyetçiler bağımsızlık ilan ettiler. Dönemin ideolojik olarak birbirinden farklılaşan idealist siyasi liderleri öncülüğünde, Takımadalar halkları arasında bağımsızlık konusunda üst düzey siyasi arzu ve duyarlılığa rağmen, uluslararası çevreler bölgenin geleceğinin belirlenmesi konusunda aynı fikirleri paylaşmıyordu. Bu çerçevede, Cumhuriyetçiler ile ABD ve İngilizler öncülüğündeki İttifak Güçleri arasında ortaya çıkan çatışma Hollanda Krallığı'nın bölgeyi yeniden sömürgeleştirmesine dönüştü. Öte taraftan, Takımadalar toplumlarının sosyocoğrafi ve ideolojik ayrışmaları, yeni ulus-devletin oluşumunda kayda değer engellerin ortaya çıkmasına neden oldu.

Anahtar Kelimeler: Endonezya, Bağımsızlık, Hollanda Krallığı, Japonya, Pasifik Savaşı.

INDONESIA DURING THE INDEPENDENCE YEARS: STRUGGLE AGAINST THE REINVASION OF THE DUTCH FORCES IN 1945-1949

Abstract: This paper analyses the developments between 1946-1950 that reflect the struggles of the Archipelagic nations to be recognized as a sovereign nation. Japanese surrender in August 1945 during the Pacific War urged Republican movement in the Archipelago to proclaim independence from colonialism. Although the widespread political wish and sentiment were high among the islands' societies led by the political leaders who were ideologically diverse idealists, the international circles were not aligned with the same political determination for the future of the region. The emerging conflict between the Republicans and the Alliance Forces led by the US and the British factor in the field of war was transformed into recolonization of the Archipelago by the Dutch Kingdom. On the other hand, the nature of the socio-geographical and ideological cleavages in the Archipelagic societies and institutional weaknesses of the Republican government(s) created considerable impediments and challenges in the formation of the new nation-state.

Keywords: Indonesia, Independence, Dutch Kingdom, Japan, Pacific War.

¹ mehmet.ozay@ihu.edu.tr. <https://soc.ihu.edu.tr/en/mehmet-ozay-2/>;_orcid: <https://orcid.org/0000-0002-2719-1543>

GİRİŞ

Endonezya'nın bağımsızlığı sürecinde 1945-1949 yılları arasında meydana gelen gelişmeler, yüzyıl başından itibaren Takımadalar'daki irili ufaklı siyasi ve toplumsal hareketlerin bir sonucu olması kadar, Pasifik Savaşı sonrasında bölgeyi yeniden sömürgeleştirme çabasındaki Hollanda Krallığı ile verilen mücadeleye teka-bül etmektedir. Bu iki tarih aralığı, ilki 17 Ağustos 1945 ve ikincisi 28 Aralık 1949 tarihinde olmak üzere gerçekleşen biri "içeriden", diğeri "dışarıdan kabulü gerçekleşen" iki farklı bağımsızlığa tekabül etmektedir. Yeni bir ulus-devletin kuruluşuna giden yolda, Endonezya Cumhuriyeti'nin ilk beş yılındaki gelişmeler, daha sonraki süreçlerin anlaşılması açısından da önem taşımaktadır.²

Pasifik Savaşı'nın ardından 1945 yılı Ağustos ayında gelen bağımsızlık başta eski sömürgeci devlet Hollanda Krallığı olmak üzere uluslararası çevrelerce tanınmaması, bölgede bağımsızlık mücadelesine neden olmuştur. Hollanda kaynaklarının, Endonezya bağımsızlığının 1949 yılında tanıdığını ortaya koyacak şekilde, "Hollanda sömürgeciliğinin Doğu'da 1949 yılında sonlandığına" vurgu yapılması (Goor, 2004: 1), bu sürecin açık bir göstergesi olurken, dönemin küresel aktörlerinin de rol aldığı söz konusu bu süreç, 1949 yılı sonuna kadar devam etmiştir.

Dokümantasyon, analiz ve yorumlama metotlarına dayalı bu bölüm, Cava ve Sumatra Adaları'ndaki gelişmeler özelinde Takımadalar histografyası ve bir ölçüde Hollanda sömürge dönemi kaynakları dikkate alınarak ortaya konmuştur. Bununla birlikte, geniş bir coğrafya ve farklı siyasi yapıların mücadelelerine konu olan süreçlerin tüm boyutlarıyla ortaya konduğu söylenemez. Ancak bir araştırma konusu olarak Endonezya bağımsızlık süreci, merkezi bir nitelik taşıyan Cava Adası ve bu Ada'da belirli birkaç şehirdeki gelişmeler üzerinden değerlendirilmiştir.

6 ve 9 Ağustos 1945'de Hiroşima ve Nagazaki'ye atom bombaları atılması savaşı fiili olarak sona erdirirken, Takımadalar'da bağımsızlık mücadelesinin farklı bir sürece evrilmesine yol açmıştır. Bir yandan, sahada hâlen Japon askerlerinin varlığı sürerken öte yandan, öncelikle esir kamplarındaki Hollandalıların özgürlüklerine kavuşturulması ardından Japon askerî birliklerini teslim almakla görevlendirilen ABD, İngiltere ve Hollanda güçlerinden oluşan İttifak güçler komutanlığının bölgeye nüfuzu, Takımadalar toplumlarının bağımsızlık olgusunun uluslararası çevrelerce tanınmadığının bir göstergesidir.

İngilizlerin öncü güç olarak Cava ve Sumatra Adası'ndaki varlığı akabinde Hollanda birliklerinin intikali ile Hollanda Krallığı'nın yeniden sömürgeleştirme fa-

2 1945-1949 yılları arasında Hollanda tarafından ikinci sömürgecilik sürecinde Cava Adası'ndaki büyük şehirlerde kontrol sağlanırken, bağımsızlık olgusuna meşruiyet kazandıran Kuzey Sumatra'daki Açe bölgesi olmuştur. 1942 yılında Japonların bölgeye bir anlamda davet edilmesiyle, Hollanda sömürgeciliğine son verilen Açe bölgesine, Hollandalıların bir kez daha girmeye teşebbüs etmemesi, bu süreçte üzerinde durulması gereken bir konudur.

alietetinin yürürlüğe konması olarak gündeme gelmiştir. 1947 ve 1948 yıllarında iki kez gerçekleştirilen “polis harekâtı” (*police action*), özellikle uluslararası çevrelerin baskılarıyla Hollanda Krallığı’nın Cumhuriyetçilerle görüşmelere başlamasına neden olmuştur (Vandenbosch, 1949: 114, 119).

Bu süreçte, 1910’lu yıllardan itibaren gündeme gelmeye başlayan ve giderek güçlenen modern siyasi hareketler olarak İslamcı, milliyetçi ve sosyalist siyasi hareketler bağımsızlık hedefinde birleşmişlerdir. Hollanda Krallığı’nın, yeniden sömürgecilik girişimleri karşısında, özellikle İslami temellere dayalı olarak ortaya konulan eleştirel ve mücadeleci yaklaşımları, daha önceki yüzyıllardaki mücadeleler bir yana, 19. yüzyıl boyunca Takımadalar’ın çeşitli bölgelerinde ortaya çıkan mücadelelerin devamı olarak kabul etmek gerekmektedir. Bu durum, temelde dinin yani, İslam’ın Takımadalar toplumlarının kültürel dokularına nüfuz eden bir felsefi ve varoluş süreçlerindeki kaçınılmaz rolü ve işlevi olarak algılanmalıdır.³

Öte yandan, milliyetçi ve sosyalist eksenli siyasi yapıların varlığı, Takımadalar’daki toplumsal çeşitliliği, ideolojik farklılaşmaları ve aynı zamanda sömürgecilikten kurtulmanın tüm imkânlarının hayata geçirilmesi olarak değerlendirilmelidir. Bu ideolojik ayrımların birbirleriyle ilgili kanaatleri hiç kuşku yok ki, bir başka çalışmanın konusudur. Bununla birlikte, aralarında herhangi bir çatışma unsurunun olmadığı söylenemese de bunun sıcak bir çatışma yani sivil savaşa dönüştüğü de ileri sürülemez.⁴

Pasifik Savaşı’nın sona ermesinin ardından söz konusu farklı siyasi yapılar aktif, silahlı mücadele ile bağımsızlıkta pay sahibi olmuşlardır. Bu süreçte Japonlar ve İttifak güçleri birbirlerine rakip konumda gözükmelerine karşın, Takımadalar halklarının verdikleri mücadelenin, bu her iki dış güce karşı gerçekleştiği anlaşılmaktadır (Gluckstein, 2012: 177).

Bu noktada, 1945-1949 dönemini en iyi tanımlayan kelime devrimdir. Bu kavram, aynı zamanda Takımadalar’da yeniden hâkimiyet peşindeki Hollandalılara karşı verilen mücadelenin boyutunu da ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, mücadele safhasında kimlerin ve hangi unsurların bulunduğu sorusu ise, karmaşık ve kompleks bir yapının varlığına işaret etmektedir. Öne çıkan milliyetçi, sosyalist ve İslamcı liderlerin ve bunlara bağlı görece organize yapıların dışında, disiplin ve liderlik olgularının oldukça değişkenlik gösterdiği çeşitli milis grupları devrim içinde değerlendirilirken, aynı zamanda da kaotik ortamın başta gelen unsurlarını oluşturuyorlardı. Bu çerçevede, gençlik örgütleri olarak ortaya çıkan, eğitimsiz günün getirdiği tabii insiyaklarla hareket eden ve hedeflerinde, maddi kazanımın da olduğu bu grupların

³ “Identiti perlu utk kukuhkan umat”, *Berita Minggu*, 19 May 1985, s. 7.

⁴ Milliyetçilik hareketlerinin dini, seküler bağlamı ile geliştiği görülmektedir. 1927 yılında kurulan Endonezya Öğrenci Birliği (*Perhimpunan Peladjar-Peladjar Indonesia-PPPI*) seküler milliyetçi bir yapı olarak ortaya çıkmıştır. Amir Sjarifoeddin ve Abu Hanifah, bu oluşumun dergisi *Indonesia Raja*’nın editörlüğünü üstlenmiştir. *Jong Islamieten Bond* adıyla kurulan Müslüman öğrenci grupları seküler milliyetçilerin karşısında yer alıyordu (Klinken, 2003: 117, 119, 125).

birbirine kenetlenip organize bir yapıya bürünmemesi, mücadelenin uzamasına neden olmuştur.

Bununla birlikte, bu süreçte mücadelenin öncü kadrosunu, geleneksel seküle elit çevreler (*priayi*) ile dinî çevreler arasında yetişen liderler oluşturmuştur. Elitler, sömürge döneminde kendilerine tanınan eğitim ve istihdam olanaklarından istifade etmelerinin yanı sıra, bu süreçte siyasal bilinç kazanmaları ile yeni ulus devlet sürecine doğrudan katkıları olmuştur. Bununla birlikte, geldikleri toplumsal köken, tabi oldukları eğitim süreçleri ve özellikle de yeni bir siyasal bilinç geliştirmeleri nedeniyle Takımadalar'da yeni bir toplumsal ve siyasal sınıfa tekabül etmektedirler. Söz konusu toplumsal ve siyasal yapılaşma, özellikle 1930'lu yıllarda giderek önem kazanan siyasi hareketlerin lider kadroları tarafından belirlenmiştir. Bu süreçte, Muhammed Hatta, Sartono ve Soetomo isimleri ile birlikte anılan, PNI, Endonezya Birliği (*Persatuan Indonesia* ve *Perhimpunan Indonesia*) gibi oluşumların sömürge yönetimi ile iş birliğine (*non-cooperative*) girmemeleri (Noer, 2015; 40, 41; T.M.O, 1931: 1; Squire, 1979: 22),⁵ bir devamlılık arz ederek, 1945'ten itibaren bağımsızlık sürecinde belirleyici olmuştur. Djohan Sjahroezah, Soewardi Soerjaningrat (Ki Hadjar Dewantara), Tjipto Mangunkusumo gibi isimlerin liderliğinde yetişmiş olan gençler, bağımsızlık sürecinde rol almışlardır (Swasono, 2015: xvi).⁶ Bağımsızlık sonrasında hükümetin kurulması ve ilerleyen yıllarda siyasi yaşamda devamlılık söz konusu olurken, yeni partilerin ortaya çıkışı ile toplumsal ve siyasal temsilin daha da çeşitlenmiştir.⁷

Ortaya çıkan yeni siyasi yapı ve toplumsal çevrelere karşılık, Takımadalar'ın bazı bölgelerinde 20. yüzyıl başlarına kadar hüküm sürmüş geleneksel İslam sultanlıklarının, bağımsızlık süreciyle birlikte siyasi varlıkları sona ermiştir. Bunlar arasında bir istisna teşkil eden Cogcakarta Sultanlığı,⁸ 1945-1949 yılları arasında, Hollandalıların bölgeyi işgali üzerine, yeni kurulan Cumhuriyetin sürgündeki yönetimine ev sahipliği yapmasıyla, ulus-devlete merkezilik özelliği kazandırmada rol oynamıştır.

Cava Adası merkezli olarak ortaya çıkan bu liderler ve kurumsal oluşumların yanı sıra, Takımadalar'ın farklı bölgelerinde de benzer hareketlerin olduğuna kuşku bulunmamaktadır. Bu hareketlerin temel karakterini bağımsızlık ruhu oluşturmak-

5 Benzer bir ayrımın, Japon işgali döneminde de ortaya çıktığı söylemek mümkün. Sukarno ve Hatta gibi öncü isimler Japonlarla yakın ilişkiler kurarken, örneğin Cumhuriyetçi hükümetin ilk başbakanı olacak olan Sutan Syahrir gibi bazı gençler Japonlarla iş birliğini kabul etmemişlerdir. *Bk.*: Vickers, 2005: 95; Vandenbosch, 1949: 111.

6 Dönemin bu genç liderleri bağımsızlıktan itibaren ulusal siyasetin merkezinde yer aldılar. Örneğin, Ki Hadjar Dewantara, bağımsızlık sonrasında ilk geçici hükümetinden (Eylül-Kasım, 1945) kültür işlerinden sorumlu olarak atandı (Lindsay, 2012: 15-6).

7 Dış güçlerle iş birliğine yanaşmayanlar devrimci nitelikleriyle öne çıkıyorlardı. Bunlar arasında özellikle, Djohan Sjahroezah ile birlikte yakın arkadaşları Adam Malik, Pandoe Kartawiguna, Abdul Hakim, Pangulu Lubis yer almaktadır. *Bk.*: Nasution, 2015: xiii.

8 Bu geleneksel yapı, Ngayogyakarta Hadiningrat Sultanlığı adıyla da anılmaktadır.

tadır. Bunun bölümün ilgili yerlerinde dikkat çekildiği üzere bizatihi sömürgecilik olgusunun kendisinin doğal olarak ortaya çıkardığı sosyal-psikolojik nedenleri bulunmaktadır.⁹

1. PASİFİK SAVAŞI VE TAKIMADALAR

İttifak güçlerinin lideri konumundaki ABD'nin Pasifik Savaşı'nda Japonları durdurmanın nihai yolu olarak Hiroşima ve Nagasaki şehirlerine atom bombası atması üç yıl sekiz ay ve yedi gün sonra Pasifik Savaşı'nı bitmesi anlamına geliyordu.¹⁰

Bölgedeki tüm siyasi aktörler için sürpriz sayılan bu gelişme, Takımadalar'da Hollanda için belirsiz bir ortamı yaratırken, bağımsızlık yanlısı çevreler içinse uygun bir ortam oluşturmuştur. Müttefik Güçleri'nin emir komuta kademesinde süreç yönetimi ve o dönem için maddi imkânların sınırlılığı Takımadalar'a nüfuzun geciktirmesinin, bağımsızlık ilanı için uygun bir zaman oluşturmuştur. Japonlar 15 Ağustos 1945'de teslim olurken, Takımadalar'daki Japon ordusuna mensup askerlerin tahliyesine ancak 12 Eylül 1945'de başlanabilmiş olması bunu açıkça ortaya koymaktadır (Elands; Moor, 2004: 10; Roadnight, 2002: 249).¹¹ Başta Cava ve Sumatra Adaları olmak üzere 20. yüzyıl başlarından itibaren ortaya çıkan ve çeşitli süreçlerle siyasal anlamda kurumsallaşan İslamcı, milliyetçi ve sosyalist hareketlerin bir bütün hâlinde bağımsızlık talepleri, 17 Ağustos 1945 tarihinde yeni bir ulus-devletin ilanını ortaya koymuştur.¹²

Takımadalar'da, en azından bazı bölgeler için düşünülecek olursa, 350 yıl gibi uzun bir süre boyunca Hollanda sömürgeciliği sonrasında 1942'den itibaren kurtarıcı olarak görülen Japonların, zamanla yeni bir işgalci bir güç olarak hüküm sürmesi Açeliler tarafından ifade edildiği üzere, "köpekler yerlerini domuzlara terk etti" ifadesiyle aslında, bu iki yabancı güç arasında fark olmadığına vurgu yapılmaktadır. Böylesi bir yargının oluşmasında, Japonların varlığının özellikle, savaşın son döneminde dayanılmaz bir hâl aldığı vurgulanmaktadır.

9 Cava Adası dışındaki gelişmelere örnek olarak Sumatra Adası'nın kuzeyinde Açe bölgesinden örnek vermek gerekir. Açelilerin, 1873/1904 yılları arasında Hollandalılara karşı verdikleri mücadele ardından düşük yoğunluklu olarak devam ederken, hiç kuşku yok ki, Açelilerin bağımsızlık olgusuyla özdeş tarihleri, bu yöndeki gelişmenin 1945 yılında Japonların teslim olmasıyla ortaya çıkmadığının göstergesidir. *Bk.:* Insider, 1950: 15.

10 "War Still Is World's Greatest Fear", *Indian Daily Mail*, 30 December 1946, s. 3.

11 "Merdeka", *Comrade*, 20 October 1946, s. 3. Bu süreçte müttefiklere mensup savaş esirlerinin teslim alınması amacıyla Cava ve Sumatra Adaları'nın belli bölgelerine indirilen az sayıdaki paraşüt birliği istisna tutulursa, ilk birliklerin ulaşmasının 29 Eylül'de gerçekleşmiştir (Roadnight, 2002: 250).

12 Takımadalar'da toplumsal yapıda bağımsızlık yönündeki çalışmaları siyasi, dini kökenli olmak üzere ikiye ayırmak gerekmektedir. Bu hareketler içerisinde yer alan liderlerin siyasi yönelimlerini de ikiye ayırmak gerekmektedir. Buna göre, bağımsızlık talebinde bulunan gruplar sömürge yönetimi ile iş birliğini kabul edenler (*cooperative*) ve böylesi bir iş birliğine yanaşmayanlar (*non-cooperative*) olarak ikiye ayrılmaktadır. Bu iki temel grubun veya liderlerinin bazıları arasında iletişimin devam ettiği görülmektedir (Nasution, 2015: xiii). Örneğin, Djohan Sjahroezah, sosyalist bir lider olarak gizli örgütlenmeyi sağlayan ve bu anlamda sömürge yönetimiyle iş birliğine hiçbir şekilde yanaşmamakla birlikte, iş birliği yapan kişi ve gruplarla iletişimini sürdürmüştür. *Bk.:* A.g.e.)

Öte yandan, Pasifik Savaşı'nın sona ermesi, Takımadalar'daki Hollandalılar için de büyük bir sürpriz olmuştur. Öyle ki, Japonların 1942'de bölgeyi işgaliyle birlikte, yaklaşık 100.000 Hollandalı, ki bunların 37.000'i savaş suçlusı, diğerlerini ise siviller oluşturuyordu, kamplarda çok zor koşullarda yaşam sürürken, İttifak Güçleri sayesinde özgürlüklerine kavuşmuşlardır. Bununla birlikte, Hollandalılar savaş sonrasında Takımadalar'da bağımsız bir devletin varlığı ile karşılaştıklarında ise, yeni Cumhuriyet'in Japon ürünü olduğu konusunda yaygın bir kanaat hâkimdi (Piekaar, 1995: 1; Vandenbosch, 1949: 113).¹³ Hollanda Krallığı'nın, özellikle Batı İttifak gücünün Güneydoğu Asya'daki komutanlığı himayesinde siyasi sınırları yeniden oluşturması ve bu anlamda sömürgeciliği yeniden inşası gündeme gelmiştir.

Pasifik Savaşı boyunca Avustralya'da sürgündeki Hollanda Doğu Hint sömürge yönetimi, Takımadalar'daki gelişmeleri yakından izlemiştir (Squire, 1979: 22).¹⁴ Hollanda Krallığı başkenti Hague'da hükümet ve Avustralya'nın Brisbane şehrindeki Hollanda Doğu Hint sömürge yönetimi sürgün hükümeti, Japonların teslim olmasının ardından, yeniden sömürge yönetimi kuracaklarını düşünüyorlardı. Savaşın fiili olarak sona ermesiyle birlikte, ABD'nin Güneydoğu Asya topraklarının kontrolünü verdiği İngilizlerle birlikte Takımadalar'a çıkması, Japon ordusunu teslim almanın ötesinde, Hollanda eski sömürge yönetiminin yeniden hayata geçirilmesi anlamı taşıyordu. Bu dönemde, insan kaynağı konusunda oldukça önemli sorunlar yaşayan Hollanda, Cava ve Sumatra Adaları'nda ön saflarda yer almak yerine, önceliği esir kamplarındaki asker ve çalışanları yeniden örgütleyerek gücünü toparlamaya verdi. Bu bağlamda, Hollanda'nın Pasifik Savaşı'nda ön cephede yer almadığı dikkate alındığında, Takımadalar gibi stratejik hammadde ve küresel suyolları üzerinde jeostratejik bir konumdaki coğrafya üzerinde yeniden egemenlik tesisinin belki de İttifak Kuvvetleri'ne nazaran çok daha büyük bir kazanım anlamına geldiğini söylemek mümkündür.¹⁵

İttifak Güçleri'nin Japonları teslim almak kadar, belki de bundan da önemli si mevcut bağımsızlık yanlısı Cumhuriyetçilerle nasıl bir ilişki kuracağı konusudur. Öyle ki, general amiral Louis Mountbatten'in birliklerin bölgeye sevkinden önce Cava Adası'na gönderdiği Patterson'un raporunun iç açıcı olmaması, birliklere eşlik edecek Hollandalıların sayıca azlığı, İngilizlerin başkent Batavya dışında bölgeler hakkında bilgi sahibi olmaması gibi koşullar karşısında, savaş sonrası düzenin tesisi için hâlâ sahada bulunan Japon kuvvetlerinden destek alınması yönündeki görüş ağırlık kazanmıştı. Bu noktada, İttifak Güçleri Komutanlığı'nın korgeneral Philip Christison'u Cava ve Sumatra Adaları'nda görevlendirmesiyle daha başlangıçta önemli zorluklarla karşılaşmıştır (Roadnight, 2002: 251).

13 "Indonesia", *Malaya Tribune*, 6 May 1946, s. 2.

14 Bu gerçeğe rağmen, özellikle ABD'nin Cava Adası'nda karşı karşıya kaldığı tüm askerî zorlukların savaş öncesinde taraflar arasında bilgi paylaşımının eksikliğiyle açıklanabilir.

15 *Democracy On Trial*, *Morning Tribune*, 14 April 1947, s. 4.

İttifak Güçleri ile düşmanları konumundaki Japonların, “kaçınılmaz iş birliğinin” ortaya çıkması, sorunun temelinde İttifak Güçleri ile bağımsızlıkçı Cumhuriyetçiler arasında anlamlı ve sürdürülebilir bir ilişkinin olmadığı ifadesidir. Bu noktada, bir başka çelişki ise, Japon ordusunun İttifak Güçleri’nin güdümünde, güvenlikten sorumlu olarak fiili görev yapmak suretiyle güçlerini Takımadalar halklarına karşı kullanmalarında ortaya çıkmaktadır.

İngilizlerin amacı Pasifik Savaşı öncesinde olduğu gibi Doğu Asya topraklarında eski siyasi hâkimiyetlerini kurmaktı. Ancak savaş süresince yaşanan kayıplar İngiltere’nin artık böylesi bir güçten yoksun olduğunu da ortaya koyuyordu (Gde Agung, 1996: xv). Bununla birlikte, İngilizler Hollandalılara önemli bir destek vermişlerdir. Temelde Hollanda Krallığı’nın Almanya tarafından işgali üzerine Hollanda kraliçesinin İngiltere’ye sığınması, bu iki ülkenin iş birliğinin göstergelerindedir. İngilizler, Hindistan’dan getirdiği iki tümen (*division*) Philips Christison komutasında, 29 Eylül 1945 tarihinde Cakarta’ya çıkartma yaptı. Korgeneral konumundaki Christison, Cava ve Sumatra Adaları’ndan sorumlu İngiliz subaydı (Vandenbosch, 1949: 112; Gde Agung, 1996: xvi).

1945 yılı Eylül ayı başlarında kamplarda bulunan Hollandalılar serbest bırakılması Hollanda egemenliğini yeniden sağlamaya yönelik girişimin ilk adımlarındandır. Öyle ki, Surabaya’da özgürlüklerine kavuşan Hollandalılar, 19 Eylül’de şehrin en önemli yerlerine Hollanda bayrağı çekmek suretiyle bunu ortaya koymuşlardır (Ngasiran, 2015: 168).

Yukarıda dikkat çekildiği üzere, İttifak Güçleri’nin 29 Eylül 1945 tarihinde Batavya’da sahile ayak basmaları yeni bir evreye başlangıç anlamı taşıyordu. Bu ilk kuvvetlerin görevi Batava ve Doğu Cava’daki önemli liman şehirleri örneğin Surabaya’da güvenliği sağlamak ve Japonların yoğun olarak buldukları Bandung ve Semarang gibi şehirlerde teslim alma işlemini tamamlamak ve İttifak Güçlerine özellikle de Hollandalı esirlere ulaşmaktı (Roadnight, 2002, 252; Piekaar, 1995: 4). Bu çerçevede, İngiliz ordusuna mensup Hint birlikleri sayıları 1500’ü bulan Japon birlikleri sayesinde Bandung’da esir kamplarındaki Hollandalıları kurtardılar (Roadnight, 2002, 253).

Burada dikkat çeken husus, Hollandalıların henüz bölgeye ulaşmamış olmasıdır ve bu durum aynı zamanda yukarıda dikkat çekilen, bölgenin tanınmamasından ötürü, Japon birliklerinin yardımına ihtiyaç duyulmasını da açıklamaktadır. Bu durum, İttifak Güçleri’nin Cumhuriyetçi bağımsızlıkçı grupların varlığı ve etkinliğinden gerektiği gibi haberder olmadığını ve öte yandan, Avustralya’da bulunan Hollandalıların bölgeye ulaştırılması konusunda önceden sağlıklı bir hazırlık yapmadıklarına işaret etmektedir.

Cava Adası’nda bunlar olurken, aslında coğrafi olarak daha geniş bir alanı kapsayan Sumatra Adası’nda nüfusun görece az olması ve Cava’daki milliyetçi

atmosferin görece daha az yaygınlık göstermesi İttifak Güçleri'nin daha çok petrol üretimine konu olan bölgelerin korumasına konuşlanmışlardır. Örneğin, Ada'nın güneyinde Palembang ve Kuzeyinde Medan bölgesindeki petrol kaynakları ve özellikle ABD'nin bu bölgelerdeki yatırımları mücadelenin ekonomik boyutuna gönderme yapmaktadır. İttifak Güçleri birliklerinin sayıya yetersizliği ve Hollandalıların henüz daha ortada gözükmemesi nedeniyle petrol rafinerilerinin koruması, 1946 yılı Kasım ayına kadar Japon birliklerine havale edilmiştir (Roadnight, 2002: 256, 260; Piekaar, 1995: 4).

Bağımsızlık ilanından yaklaşık bir ayı aşkın bir süre sonra, yani Eylül ayının sonlarına doğru İngilizler ve Hollanda birlikleri Cava ve Sumatra Adaları ve bu adalarda Batavya, Bandung, Semarang, Surabaya, Palembang, Medan ve Padang gibi önemli şehirlere girmişlerdir (Elands; Moor, 2004: 10).¹⁶ Bu süreçte, özellikle Hollanda birliklerinin bu teşebbüsleri çatışmaların başlamasına ve bir anlamda Endonezya'nın ilan ettiği bağımsızlığı, bu sefer bağımsızlık mücadelesi ile test ettiğini söylemek gerekir. Hollanda, söz konusu bu toprakları yeniden sömürgeleştirme çabasında Hollanda Doğu Sivil Yönetimi (*Netherlands Indies Civil Administration*) marifetiyle bu girişimde bulundu (Nasution, 2015: xiv).

24 Ekim 1945 tarihinde İngiliz donanmasına ait gemiler Surabaya açıklarına geldiğinde, Cumhuriyetçi liderler Brigjen A. W. S. Mallaby'e karaya çıkmamalarını önermişlerdir. Mallaby ise bunu reddettiğini, Cumhuriyetçilerin ellerindeki silahları bırakmaları için 30 Ekim'e kadar süre tanınmasıyla ortaya koymuştur (Ngasiran, 2015: 169).

Yukarıda dikkat çekilen ve meşru olarak adlandırılabilir girişime rağmen, İttifak güçlerinin Endonezya bağımsızlığını tanınmamış olmaları, genç devrimcilerde ülkenin yeniden işgal ve sömürgeleştirileceği düşüncesini doğurması nedeniyle çatışma ortamı baş göstermiştir. Ekim ayı ile birlikte, özellikle Cava ve Sumatra Adaları'ndaki belli şehirlerde ortaya çıkan çatışma ortamını İngilizler ve Hollandalılar açısından farklı değerlendirmek gerekmektedir. İngilizlerin daha savaş öncesi dönemde Malaya topraklarındaki sömürgecilik süreçlerinde kayda değer bir çatışma ortamı gözükmemesine karşılık, Hollanda sömürge yönetiminin Cava ve Sumatra Adaları'ndaki yayılması temelde savaşlarla gerçekleşmiştir. Gerek sömürgeci yönetim bağlamında böylesi bir farklılaşma, gerekse İngilizlerin ordusunun önemli bir bölümünü Hint Alt kıtasındaki toplulukların oluşturmasının doğurduğu temkinliliğe karşılık, Hollandalıların eski sömürge topraklarında uyguladıkları yöntemle istila politikasını hayata geçirmişlerdir. Bu ilk dönemdeki çatışmalarda İngiliz ordusu 655 kayıp verirken, aralarında firarların da olduğu 325 kişi kayıp hanesine yazılmıştır (Elands; Moor, 2004: 10).

16 İngilizler, ağırlıklı olarak Hint Alt Kıtası topluluklarından oluşan orduyla bölgede faaliyet gösterirken, Hollandalılar, Hollanda Kraliyet Doğu Hint Ordusu (KNIL) ile Takımadalar'ı istila etmişlerdir.

2. BAĞIMSIZLIK: SUKARNO-HATTA LİDERLİĞİ

14 Ağustos 1945'de Nagazaki ve Hiroşima'ya atom bombalarının atılması ve Japonların 15 Ağustos günü aldıkları teslim kararının ardından (Piekaar, 1995: 1), yukarıda dikkat çekilen siyasi hareketlerin lider kadrolarının desteğiyle, Sukarno ve Muhammed Hatta'nın 17 Ağustos 1945'de Endonezya Cumhuriyeti'nin bağımsızlık bildirgesini okumaları ile dünyaya ilan etmiştir (Noer, 2015; 77; Elands; Moor, 2004: 10; (Piekaar, 1995: 2). Japonların beklenmedik teslim kararının ardından, aniden gelen bağımsızlık ilanı ile birlikte Sukarno ve Muhammed Hatta, Takımadalar'ın iki önemli lideri olarak siyaset sahnesinde yer almışlardır (Noer, 2015: 91).¹⁷

Ülkenin kurucu başkanı Sukarno'yu tanımlamak için karizma kavramı ortak bir görüş hâlini almıştır. Hiç kuşku yok ki, kişisel özelliklerinin yanı sıra, yetiştiği dönem ve özellikle gençlik yıllarında yanında yer aldığı dönemin entellektüelleri ve toplum liderleri ile etkileşiminin bu yönde önemli bir katkısı olduğuna kuşku bulunmamaktadır. Sukarno'nun bu erken dönemde yaşadığı tecrübeler kadar, Hollanda sömürge eğitim sürecinde Batı Avrupa ideolojileriyle tanışması, İslamı bir siyasi yapı unsuru olarak görüp görmemesinde belirleyici olmuştur. Öyle ki, bazı görüşlere göre Sukarno İslami bakış açısını, milliyetçilik ideolojisi içine yerleştirmek suretiyle siyasal söyleminde yer vermiştir (Winet, 2009: 47).

Sukarno'nun Hollanda döneminde iş birliğine yanaşmayan siyasi tavrı, Japon iş-gali sürecinde bir anlamda karşılıklı çıkarlar doğrultusunda iş birliğine yatkın bir ortam oluşturmuştur. Bu noktada Japonların Asyacılık idealizmi, Sukarno'nun Takımadaları bağımsızlığa kavuşturma çabası ile örtüşüyordu. Bu çerçevede, daha 1943 yılında Japonların teşvikiyle kurulan Merkezi Danışma Konseyi'nin (*Central Advisory Council*) başında Sukarno'nun olması şaşırtıcı değildir (Vandenbosch, 1949: 111). Bu durum, onun bağımsızlık ilan edileceği günlerde, ilanı erteleme konusundaki yönelimi nedeniyle, yanındaki siyasi arkadaşları tarafından bir eleştiri konusu olmuştur.

Benzer bir duruma, yukarıdakinden kategorik olarak farklı bağlamda olmak kaydıyla, Hollandalıların bölgeyi yeniden sömürgeleştirme amacıyla askerî harekâta giriştikleri dönemde karşılaşılmaktadır. Bu noktada, Sukarno'nun Japonlarla iş birliği olduğuna dair iddialar, savaş sonrasında Cava Adası'na dönen Hollanda yönetimi tarafından da gündeme getirilmiştir. Özellikle Japonların zorunlu işçi uygulamasında Sukarno'nun rolüne atıfta bulunularak, onun Japonlarla ilişkisi kanıtlanmaya çalışılmıştır.¹⁸

Sukarno ve Hatta, Japonların teslim olması gibi olağanüstü koşullarda gelişme gösteren durum karşısında hazır olmadıkları anlaşılan bağımsızlık ilanını, bir anlam-

¹⁷ Söz konusu bu bağımsızlık, 1621 yılından başlayan ve yaklaşık üç yüz elli yıl boyunca süren Hollanda sömürgeciliğinin sona ermesi anlamı taşıyordu. *Indonesia*, No. 3, 10 March, 1946, Djilid 1, s. 10. (9-12). Algemeen Rijkarchief Depot 204, F-15, Collectie 79, J. B. Van Heuts, Inv. Nr. 1.

¹⁸ "The Men who Speak for Indonesia", *The Straits Times*, 17 November 1946, s. 6.

da rakidal gençlik yapılarının zorlamasıyla gerçekleştirmişlerdir. Siyasi duruş olarak birbirinden ayrılan bu iki liderin bağımsızlık ilanında buluşması ve ardından başkan ve başkan yardımcısı olarak göreve başlamalarında, Japon işgali öncesinde Hollanda sömürge yönetimince hapsedilmeleri ve ancak Japon işgali ile birlikte serbest kaldıklarını hatırlamakta yarar var (Klinken, 2003: 130). Bu durumun doğurduğu bir kader birlikteliğinden bahsetmek mümkündür. Bunun yanı sıra, bu iki liderin aynı safta ver almaları, sadece 1945 yılı Temmuz ve Ağustos ayındaki gelişmelerle değil, 1930'lu yıllardan itibaren Takımadalar'daki siyasal hareketlerin yapılaşmalarında aramak gerekir.

Bağımsızlıktan kısa bir süre sonra Sukarno ve Hatta'nın ilişkisinin zayıflaması, Hatta'nın görevinden ayrılması, iki lider arasındaki farklılaşmayı ele almayı gerektirmektedir. Bir radikal milliyetçi olarak Sukarno'nun siyasi gündemini toplumu harekete geçirerek güç yapısının oluşması (*power aggregation*) oluştururken, aldığı iktisat eğitiminin ağırlığı ile politikaya farklı bir perspektiften yaklaşıyordu (Klinken, 2003: 130).

Sukarno, Muhammed Hatta'nın yanı sıra, bağımsızlıkta rolü olan isimler arasında Syahrir, Sharifoeddin, Djajadiningrat, Latuharhari, 1945-1949 yılları arasında verilen mücadelede öne çıkan liderler olurken, hiç kuşku yok ki, temelde bağımsızlık Takımadalar halklarının talebi ve desteğiyle gerçekleşmiştir.¹⁹ Bu gelişme, Takımadalar halklarının o güne kadar, sınırlı bölgesel bağlamda gerçekleştirilen "özgürlük" mücadelelerinin, kapsam ve genişlik noktasında ilk defa bütün Takımadalar'ın geneli itibarıyla söylemek gerekirse, daha büyük bir teritoryal alanda gerçekleştirilen bir mücadeleye başlamaları ve tanık olmaları anlamına geliyordu.

Bölümün ilgili kısımlarında dikkat çekildiği üzere bağımsızlığı getiren yegâne unsur, millî bilince sahip, Hollanda sömürge yönetimi ve ardından Japon işgali döneminde mümkün olduğunca siyasi haklar elde etmeye çalışan farklı ideolojik yapılanmalardan gelen, genç idealist liderlerin ısrarı, bağımsızlık sürecinde bu liderlerin önemli bir rolü olduğunu ortaya koymaktadır. Karizmatik bir lider olan Sukarno'nun bile bağımsızlık ilanını okuyup okumama da yaşadığı tereddüte karşın, gençlerin ısrarcı tavrı bunun en açık göstergesidir. Özellikle, Sukarno o döneme kadar karizmatik kişiliği ve dev mitinglerdeki konuşmaları ile tanınan bir siyasetçi olarak dikkat çekerken, aynı Sukarno'nun, Japonların İttifak güçleri karşısında teslim olduğuna bir türlü inanmadığı ve bu nedenle onu ikna etmek için birkaç gün geçmesi gerektiği görülmektedir. Bu nedenle, bazı liderler örneğin Syahrir tarafından "Japon yanlısı" olmakla suçlanmıştır (Ngasiran, 2015: 131-2).

Bununla birlikte, 17 Ağustos'da üç cümlelik bağımsızlık ilanı sonrasında (Noer, 2015: 77), ortaya tam anlamıyla yapılandırılmış bir ulus devlet çıkmadığının bir diğer göstergesi, devleti oluşturan yasama, bürokrasi, teritoryal hâkimiyet ve iktidarın/gücün varlığına tekabül eden meclis ve hatta ordu gibi yapıların yoksunluğudur.²⁰

19 *Indonesia*, No. 3, 10 March, 1946, Djilid 1, s. 10. (9-12); Algemeen Rijkarchief Depot 204, F-15, Collectie 79, J. B. Van Heuts, Inv. Nr. 1; "The Men who speak for Indonesia", *The Straits Times*, 17 November 1946, s. 6.

20 Endonezya Cumhuriyeti, eski sömürge başkenti Batavya'yı Cakarta adıyla yeni başkent ilan ederken,

Bunun ardından, Sukarno ve Hatta, 19 Ağustos'da yetmiş milyonluk Endonezya Cumhuriyeti adıyla kurulan yeni ulus-devletin başkanı ve başkan yardımcısı olarak atandılar. Devletin kuruluşu Tahran Deklarasyonu'ndaki ilkelere dayandırılırken, daha bağımsızlık öncesinde Japonlarca bağımsızlığa hazırlandığı yönündeki iddiası çürütmek amacıyla, Cumhuriyet'in Takımadalar halklarının siyasi kararı olduğu ve kendi geleceğini belirleme hakkı ilkesince ortaya konduğuna dikkat çekilmiştir.²¹

19 Ağustos 1945 tarihinde yapılan Bağımsızlık Komitesi (*Panitia Persiapan Kemerdekaan Indonesia*) toplantısında, ülkenin ilk anayasası (*Undang-Undang Dasar* 1945) kabul edilmiştir. Endonezya Cumhuriyeti'nin fiili olarak kurulduğu bu tarihten kısa bir süre sonra, yani 25 Eylül 1945 tarihinde *Dewan Pertimbangan* üyeleri toplanarak, kabinenin ilk bakanları belirlenmiştir. Bağımsızlık sonrasında ilk kabinesinde dışişleri bakanı olarak Ahmad Subardjo görev alırken, Hacı Agus Salim ise danışmanlık görevine getirilmiştir (Abd Rahman, 2018: 145, 146).²² Bağımsızlık liderleri oluşturulan hazırlık komisyonunun çalışmalarıyla ülke anayasası kaleme alınırken, anayasaya dayalı olarak ilk kabine de hayata geçirildi. Bu süreçte, Cumhuriyetçi çevreler içerisinde siyasi yapılaşma farklılıklara konu olduğu görülmektedir. Öyle ki, Endonezya Milliyetçi Partisi (*Partai Nasional Indonesia*) yaşanan kopmalarla yeni partiler kurulmuştur. Bu süreçte, 3 Kasım 1945 tarihinde Sutan Syahrir başbakan olarak göreve başlamıştır (Abd Rahman, 2018: 147; Gde Agung, 1996: xxi).²³

Cumhuriyetçiler için bu dönem bir yandan, bağımsızlığın kararlılıkla sürdürülmesi mücadelesi olurken, aynı zamanda oluşturulacak devlet nizamı konusunda görüş ayrılıklarını da beraberinde getiriyordu. Bu noktada, Sukarno ve Syahrir arasında yaşanan bu gerilimin temelinde Japon işgali döneminde Syahrir'in Japonlarla iş birliğine yanaşmamasına karşın, Suharto ve Muhammed Hatta'nın Japonlarla iş birliğine açık tutumları onların, aynı zamanda toplumdaki Endonezya milliyetçiliğini canlı

Hollanda ordusunun yeniden istila girişimi karşısında başkenti Orta Cava'da Cogcakarta şehrine taşımıştır (4 Ocak 1946).

- 21 "Pamphlet: October 1945", Cairo: el Hooria Press. (Aanvraagbriefje Nationaal Archief, Aanvragnummer: 37509.11, Netherland Forces Intelligence Service (NEFIS) en Centrale Militaire Inlichtingendienst (CMI) in Nederlands-Indie, K1, Inventarisnummer 3325. (Tahran Deklarasyonu metni için *Bk.*: <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/december-1-1943-tehran-declaration>; <https://www.un.org/en/sections/history-united-nations-charter/1943-moscow-and-teheran-conferences/index.html>).
- 22 Söz konusu komitenin hazırlık safhası 28 Mayıs 1945 tarihinde gündeme gelirken, kuruluşu aynı yılın Ağustos ayında gerçekleşmiştir (Noer, 2015: 71, 79).
- 23 Sutan Syahrir, 1930'lu yıllardan itibaren siyasi hareketler içinde yer almış önemli liderlerden biri olarak tanınıyordu. *Bk.*: Nasution, 2015: x. Sömürge karşıtı mücadeledeki rolünün yanı sıra, bağımsızlık sonrasında ulusal siyasette başbakan ve parti başkanı olarak dikkat çekmektedir. Özellikle Endonezya Sosyalist Partisi (PSI) başkanı olarak, gençlik yıllarında oluşan sosyalist düşüncesini hayata geçirmiştir. Karizmatik liderlik vasfı ile önem kazanan Sukarno, tek parti sistemi ile yeni ulus-devletin siyasal rejimini belirleme arzusu taşırken, Syahrir ulusal devrimin demokratik bir nitelik kazanması taraftarıydı (Vickers, 2005: 106). Bu süreçte, Muhammad Hatta, ardından Syahrir birer birer siyaset dünyasında ikinci plana düşerken, Sukarno'nun tek parti sistemi düşüncesinin hayata geçirilmemesine rağmen, onun özellikle milliyetçi partiler ve komünist partisi üzerinden dönem dönem ağırlığı değişen yeni siyasi ittifaklarla liderliğini kalıcı hâle getirmekte başarılı olmuştur.

tutacak faaliyetlerini gerçekleştirmelerine de olanak tanımıştır (Noer, 2015: 64; Vandebosch, 1949: 111; Roadnight, 2002: 250).²⁴

Yaşanan iç siyasi çatışmalara karşın, Sukarno, Muhammed Hatta, Syahrir ve Amir gibi isimler devrim sürecinin öne çıkan isimleri olurken, Cumhuriyetçilerin egemenliğindeki toprakların yönetimi kadar, Hollandalılarla görüşmelerde de rol oynadılar. Burada dikkat çeken husus, Sukarno'nun karizmatik liderliğinin birleştiriciliği, Syahrir'in yapısal bir unsur olarak başbakanlık görevini üstlenmesi Amir'in savunma bakanlığı görevinde olduğu yönetimde rol paylaşımını sürdürülebilir kıla- cacak en önemli unsur hiç kuşku yok ki, düzenli bir ordu ve bunun yönetim mekaniz- masının oluşturulmasıydı.

O dönem, yaşanan siyasi istikrarsızlık, birbiri ardına hükümetlerin değişimin gündeme getirmiştir. Öyle ki, 14 Kasım 1945'de Sukarno'yla aynı siyasi kampta yer alan politikacılardan oluşan hükümet yerini, bağımsızlık ilanı öncesindeki süreçlerde Japonlarla iş birliğine mesafeli duruş sergilemiş olan Syahrir kabinesine bırakmıştır (Vanderbosch, 1949: 114) Bundan sadece aylar sonra, yaşanan bir dizi siyasi süreç- ler sonrasında, 12 Mart 1946 tarihinde ikinci Syahrir hükümetinin kuruluşuna tanık olunmaktadır. Hacı Agus Salim, 2. Syahrir hükümetinde dışişleri bakanı olarak görev almıştır (Abd Rahman 2018: 147).²⁵

Yukarıda değinildiği üzere, Syahrir'nin Japonlarla iş birliği yapmamış olması, Holladadılar nezdinde Cumhuriyetçi grup içinde doğrudan görüşülebilecek bir si- yasetçi olarak öne çıkmasını sağlamıştır. Bu çerçevede, 2. Syahrir hükümeti ile bir- likte Hollanda Krallığı tarafından 28 Şubat-2 Mart 1946 tarihleri arasında ülkenin siyasi meşruiyetini sağlayacak temellerinin belirlenmesi konusundaki görüşmelerin kapısı aralanmıştır. Bu süreç, taraflar arasında yaklaşık iki yıl sürecek olan görüş- melerin temellerini oluşturmuştur (Vandenbosch, 1949: 114; Abd Rahman, 2018: 147-148).²⁶ Syahrir'in bu süreçteki rolünde, daha İttifak Güçleri ile yaşanan ilk ça-

24 Japonlarla iş birliğinin temelinde Takımadalar halklarına bağımsızlık verileceği yönündeki söylemler öne çıkıyordu. Japonların bu yönde bilinçli olarak bir politika oluşturdukları, Batılı beyaz adama karşı beslenen nefreti de kullanarak dönemin milliyetçi liderleriyle yakın iş birliği içinde olmaları kadar, 14 Ağustos 1945'de gelen teslim olmalarıyla, Müttefiklerce Eylül ayının sonlarında teslim işlemlerinin başlamasına kadar geçen sürede, Japon ordusuna mensup bazı kişi ve grupların bağımsızlıkçı milliyetçi gruplara askeri eğitim verdiğine de dikkat çekilmelidir (Roadnight, 2002: 250; Vickers, 2005: 94).

25 Hacı Agus Salim'in dışişleri bakanlığındaki görevi sırasında, 10 Haziran 1947 tarihinde Kahire'de varılan anlaşma ile Endonezya Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını ilk tanıyan ülke Mısır olmuştur. Arap dünyası içerisinde entelektüel ve kültürel zenginliği ile dikkat çeken Mısır'ın, aynı zamanda Takımadalar öğrencileri için eğitim merkezlerinden biri olması 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başlarındaki bu şehrin bir cazibe merkezi hâline gelmesine yol açmıştır. Orta Doğu İslam toplumları ile kurulan bu dini-kültürel ve eğitim bağının Mısır tarafından Endonezya'nın bağımsızlığının tanınmasındaki, özellikle ilk ülke olmasındaki rolü dikkat çekicidir. Bu süreç, Mısır'ın Arap Birliği'ndeki konumu nedeniyle diğer Arap ülkelerinin de benzer bir yol takip etmesini sağlamıştır (Salim, 2012: 77; "Arab States&Indonesia To Strengthen Political, Economic Ties", *Indian Daily Mail*, 2 April 1947, s. 3).

26 Bu çerçevede, taraflar arasında görüşmeler, Syahrir'in başında olduğu bir Endonezya heyetinin Hollanda'ya giderek hükümet yetkilileriyle görüşmeler yapmasıyla başlarken, süreç Cava Adası'ndaki

tışmalardaki yaklaşımının belirleyici olduğu söylenebilir. Öyle ki, 10 Kasım 1945 günü Surabaya'da gerçekleşen şiddet olayları sırasında yayınladığı bir mektupla, *Pemudas*'ın önünü almaya çalıştığı gibi İngiliz ve Hollanda taraflarını da teskin edecek ve Endonezya'nın geleceği için görüşmelerin yapılabilmesine olanak tanıyacak bir ortamın oluşmasına önemli ölçüde katkıda bulunmuştur (Gde Agung, 1996: xxii).

1947 ve 1948 yılları rejimin yapılaşdırılması ve tanımlanması gibi dinamik bir siyasal ortama tanıklık ederken 1948 yılında ordunun rasyonelasyonu süreci ile komünist partisinin yeniden siyaset sahnesine çıkması ise devrimci unsurlar arasındaki çatlakların belirmesinde rolü bulunmaktadır (Vickers, 2005: 107). Bu siyasal ortamda Sukarno liderliğine karşı milliyetçi partiler, komünist partisi ve çeşitli İslamcı grupların 1943 yılında Japonlar tarafından biraraya getirilmesiyle kurulan *Masyumi* temel siyasal aktörler olarak siyaset sahnesinde yer alıyordu. Bir yandan Hollandalılarla süren mücadeleye, aynı zamanda rejimin temellerinin yapılaşdırılması konusundaki çabalar ve adı geçen siyasal partiler ve aktörlerin varlığı ülkenin gelecek on yıllarında da siyaset sahnesinin değişmesinde veya yeniden yapılaşdırılmasında pasif ve aktif aktörler olarak yer almışlardır.

3. MEŞRUIYET SORUNU VE JAPONLARLA MÜCADELE

Bağımsızlık ilanına karşın, Cumhuriyetçiler için ortada iki önemli tehdidin varlığı dikkat çekmektedir. Bunlardan birincisi, Japonlar teslim olmasına karşın, Japon ordularının bölgedeki varlığıdır. Öyle ki, Japonların bölgeden çıkartılmaması, ilan edilen bağımsızlığın meşruiyetinin sorgulanması anlamına gelmektedir. İkincisi ise, esir kamplarında tutulan Hollandalılardır. Yönetim ve güvenliğin Endonezya halklarının eline geçmemesi hâlinde, kamplardan serbest bırakılacak Hollandalıların varlığı ve İttifak güçlerinin Hollanda birliklerine eşlik ederek bölgeye gelmesi ve kısa bir süre sonra yeniden sömürge topraklarına hâkim olması hiç kuşku yok ki, bağımsızlık sürecinin inkitaya uğramasına neden olacağı düşüncesi hâkimdi (Vandenbosch, 1949: 113).

Bu çerçevede, Cumhuriyetçiler bir yandan 17 Ağustos'tan itibaren Japonlar'ın bağımsızlığı tanımaları yönünde talepte bulunurken, aynı zamanda Hollandalıların olası bir yeniden işgali karşısında bağımsızlık yanlısı çevrelerin Japon ordusu **Karargâhlarına** baskınlar düzenleyerek silah ve mühimmatları ele geçirmeleri ve/ya bazı bölgelerde rastlandığı üzere Japon komutanların kendi arzularıyla bu silah ve mühimmatı organize birlikler olmaktan uzak Endonezyalı gençlerle paylaşarak onlara askerî eğitim vermeleri ortada oldukça karmaşık bir yapının olduğunu ortaya

toplantılarda devam etmiştir (Vandenbosch, 1949: 114, 117). Bu noktada, dikkat çekilmesi gereken husus, Hollanda Krallığı'nın Cumhuriyetçi hükümet içinde kendine yakın gördüğü siyasi hareket mensuplarıyla iş birliğini yapmasının, Sukarno'nun 1920'lerin ikinci yarısından itibaren Takımadalar toplumunda özellikle de Cava'da sahip olduğu karizmatik liderliğinin Hollandalılar tarafından görmezden gelindiğine işaret etmek gerekiyor. Öyle ki, Cumhuriyetçi liderler arasında bu görüşmelerde ortaya konulan maddelerin benimsenemeyeceği yüksek dille ifade edilirken, Hollanda'nın amacının "böl-yönet" yönteminin siyasi arenada yeni bir uygulaması olduğuna vurgu yapılmaktadır (Vandenbosch, 1949: 115).

koymaktadır. Bu çerçevede, Sukarno-Hatta ikilisine destek veren devrimci gençler (*Pemudas*), Japonların askerî mühimmatlarını ele geçirerek, yaşanacak olası bir mücadeleye hazırlık yapıyorlardı (Vandenbosh, 1949; 110; Gde Agung, 1996: xx).

Öte yandan, Japon ordusuna mensup bazı subayların milliyetçi gruplara askerî eğitim verdikleri, hatta küçük bir kısmının Sumatra Adası'nda saklanarak bu eğitimlere devam ederek, Japonlar yine bölgeye gelecekleri yönünde görüşler ileri sürdükleri de gündeme getirilmiştir (Vickers, 2005: 94).²⁷ Örneğin, Japon birlikleri, 1945 yılı Ekim ayı başlarında Solo (*Surakarta*) ve Cogcakarta gibi şehirlerden çekilirken özellikle, Magelang'da general Nakamura'nın yaptığı gibi önemli sayıda silah ve mühimmatı Endonezyalı gençlere dağıtmış, Surabaya'da bağımsızlık yanlısı görüşleri ile bilinen tuğgeneral (*vice-admiral*) Shibuta ise *Pemudas*'ı daha Ağustos ayından itibaren silahlandırmıştır. Bununla birlikte, çalışmanın ilgili bölümlerinde dikkat çekildiği üzere özellikle, Surabaya'da tanık olunduğu üzere, İttifak Güçleri'nin özellikle bu şehirlerle ulaşmasıyla çatışmaların kaçınılmaz olduğu görülmektedir (Roadnight, 2002: 252).

Bu sebeple, başta başkent Batavya olmak üzere, Cava ve diğer Adalar'daki önemli şehirlerde gösteriler düzenlenmek suretiyle Japon ordularının araç, gereç ve silahlarına el konularak şehirlerin yönetimi Cumhuriyetçilere geçmeye başladı. Bu süreçte, dikkat çeken husus, Cumhuriyetçilerin bağımsızlık ilanına karşın yönetim yapısının oluşmamış olması, Japonların askerî varlığının en azından fiziki olarak mevcudiyetini koruması karşısında oluşan siyasi istikrarsızlık veya 'güç boşluğu'dur. Bu süreçte, toplum liderlerinin rolü öne çıkarken, verilen mücadele geniş toplum kesimlerinin desteğine vurgu anlamında, "halk devrimi" (*revolusi sosial*) olarak adlandırılmaktadır (Ngarisan, 2015: 173 -d.n.19; 177).

Çatışmaların yoğun olarak yaşandığı yerlerden biri de Surabaya şehri olmuştur. Doğu Cava'nın bu kozmopolit şehri, siyasi hareketlilik Batavya'yı aratmayacak niteliktedir. Bağımsızlığın tesisinde Japonların askerî varlığının ele geçirilmesi ve suretle siyasi egemenliğin tesis edilmesi süreci, çeşitli gençlik oluşumlarının özellikle, Endonezya Gençliği (*Pemuda Republik Indonesia-PRI*), Endonezya Halk Mücadelesi Cephesi (*Barisan Pemberontakan Rakyat Indonesia-BPRI*) gibi yapılar Eylül ayı boyunca yaşanan gelişmelerde rol almışlardır (Ngasiran, 2015: 167-169).

Japonların teslim olmasından sadece birkaç gün sonra ilan edilen bağımsızlık süreci, Japonların varlığına yönelik mücadeleden, Ekim ayında İttifak güçleri olarak İngiltere ve Hollanda birliklerinin Cava Adası'na çıkartma yapmaları ile yeni bir sürece evrilmiştir.

İngilizlerin desteğiyle Hollandalıların yeniden eski sömürge topraklarına girmesi karşısında, Cumhuriyetçilerin, kökleri 1920'li ve 30'lular yıllardaki siyasi ve top-

27 "Tells of Japs' Threat to Re-invade Indies", *Chicago Daily News*, August 25, 1948. Collectie 543 J. J. Van de Velde, Inventaris nummer 5, Den Hague. Japonların gelişmiş silahlarıyla ancak geleneksel disiplinli aktarmayı düşündükleri Takımadalar gençlerinin, tıpkı Japonya'da olduğu gibi, herhangi bir soylu geçmişe sahip olmamakla birlikte, askerî kabiliyetleri sayesinde toplumsal statü edinebilecekleri yönündeki düşüncenin, gerek 1945-1949 yılları arasında pek çok silahlı topluluğun ortaya çıkmasında ve gerekse de modern Endonezya Cumhuriyeti'nde ordunun önemli bir yapısal organ olmasında rol oynadığı anlaşılmaktadır.

lumsal hareketlere dayanan milis yapılanmaları öne çıkıyordu. Savunma birlikleri, (*Sukarela Tentara Pembela Tanah Air-PETA*), on binlerce mensubuyla, örneğin Surabaya gibi Cava Adası'nın doğusundaki önemli şehire giren İngilizlerin Hind kuvvetlerinden oluşan ordusuyla mücadele verirken, çatışmaların ilk safhasında Tuğgeneral A. W. S. Mallaby'nin öldürülmesi üzerine, ordu komutanı milislere silahlarını bırakmaları çağrısında bulundu. *Pemuda*'nın bu çağrıya uymaması üzerine 10 Kasım 1945 tarihinde Surabaya Savaşı patlak verdi (Ngasiran, 2015, 2; Gde Agung, 1996: xx).²⁸ Bu savaşta İngiliz ordusundan 600 kişi, *Pemuda*'dan ise altı ila yedi bin kişi hayatını kaybetti. Bu savaşta verilen mücadele nedeniyle daha sonra bu tarih 'Kahramanlar Günü' ilan edildi (Ngasiran, 2015: 170; Gde Agung, 1996: xxi).

Bu gelişme, hiç kuşku yok ki, İngilizlerin daha Cava'ya ilk çıktıkları günde edindikleri bilgilerin bir tür sağlaması oldu. Singapur'daki yönetimin başında bulunan Mountbatten ve Cava'daki birliklere komuta eden Christison, çatışma ortamının sona erdirilmesi amacıyla bir dizi karar aldılar. Bunların başında Hollandalıların Endonezya meşru liderleri ile masaya oturmaları ilk sırada yer alıyordu. Diğer önemli hususlar ise, bölgeye Hollanda birliklerinin gelmesinin önlenmesi; hâlen kamplarda tutulan savaş esirlerinin serbest bırakılmaları için Endonezya silahlı güçlerinin desteğinin sağlanması. Özellikle, bu son madde İngilizlerin, Endonezya bağımsızlığını ve liderlerini tanıdığı anlamına geldiği söylenebilir. Bu çerçevede, Batı Cava'da kamplarda tutulan 15.000 civarındaki savaş esirinin serbest bırakılması amacıyla 'Halk Güvenlik Güçleri'ne (*Tentara Keamanan Rakyat-TKR*)1900 tüfek ödünç vermesi buna örnek gösterilebilir (Gde Agung, 1996: xxi).

Gençlik örgütleri (*Pemudas*), ilk birkaç ayda Hollandalılara yönelik olarak eylemlerinde onlarla iş birliği içindeki Ambonlular, Çinliler ve melezler de hedef alınırken, bu süre zarfında 3500 civarında Hollanda vatandaşı hayatını kaybetmiştir (Houben, 1995: 48-9).²⁹ Açıkçası, bu gelişmeler özellikle Cava Adası'nda çok farklı süreçlerin yaşandığına işaret etmektedir.

28 A. W. S. Mabbaly komutasında ve Hindistan kökenli 4000 askerden oluşan İngiliz birlikleri 24 Ekim'de Surabaya açıklarına geldiler. 28 Ekim'de çatışmalar başlarken, 30 Ekim'de İngilizler Surabaya'yı havadan bombalaması sonucu, altı ilâ yedi bin Endonezyalı hayatını kaybetti. İngiliz komutan Mallaby, çatışmaların başlamasından sadece birkaç gün sonra 30 Ekim'de öldürüldü. Cenazesi, Cakarta'da Menteng Pulo'ya defnedildi. (Bk.: Ngasiran, 2015: 169, 170).

29 Ambonlular ve Medanlular, Takımadalar toplumlarına mensup olmakla birlikte, erken dönemlerden itibaren Hollanda sömürmesine tabi olmaları ve zamanla din değiştirmeleri nedeniyle Hollanda ordusunda önemli sayıda yer almışlardır. Diğer savaşların yanı sıra, özellikle 1873-1904 yılları arasında süren Açe'deki sömürge savaşında da Ambonluların varlığı dikkat çekmektedir (Detaylar için Bk.: Chauvel, 1990: 45; "NICA dan NIPPON Setali Tiga Oeang". Savaşın sona ermesinin ardından Müttefiklerin Japon ordusunu teslim almaları arasında geçen yaklaşık bir buçuk aylık süre zarfında gerek Japonlar gönüllü olarak gerekse milliyetçi gruplar zaman zaman çatışmalara girerek Japonların askeri araç gereçlerine sahip olmalarının bu süreçte sıcak çatışmalara yol açan temel bir nedendir (Roadnight, 2002: 250).

4. İTTİFAK GÜÇLERİ'NİN MÜDAHALESİ

Pasifik Savaşı'nın galipleri, yani İttifak Güçleri açısından bakıldığında da Takımadalar'daki bağımsızlığın meşruiyet sorunu ile karşı karşıya olduğu görülmektedir. Öyle ki, İttifak güçlerinin Japon askerlerinin teslim alınmasında, toplama kamplarındaki başta Hollandalılar olmak üzere Batılıların özgürlüklerine kavuşturulmasında ve Takımadalar'da toplumsal düzenin tesisinde bağımsızlık yanlısı gruplarla siyasi iletişimden bahsetmek mümkün değil.

Bu noktada, İttifak güçlerinin bağımsızlık ilanını gerçekleştiren Sukarno, Muhammed Hatta, Syahrir ve Amir Syarifuddin gibi isimlerin içinde yer aldığı Bağımsızlık Planlama Komitesi (*Badan Persiapan Kemerdekaan Indonesia*) üyelerine ve bu lider yapısına güvenmediği ortadadır. Bağımsızlık ilan edilmekle birlikte, nizamî bir devlet sistemi ve idare yönetimi ortaya koyacak kabiliyetten yoksun olması, kendilerinin meşru bir zeminde kabul edilmelerinin önündeki engeli teşkil ediyordu. Hollanda sömürgesi ve Japon işgali döneminde eğitim gören bireyler, yönetim yapısı içinde temsil edilirken, onların öncülüğünde mücadele sürdürülmüş ve devrimin devlet sisteminin kurulması ve yapılaştırılması tedrici olarak gelişmiştir.

Bu noktada, ABD başta olmak üzere İttifak Güçleri'nin amacı, bu bağımsızlık ilanını tanımak değil, öncelikle Japon ordusunun (*Dai Nippon*) teslim almak ve esir kamplarındaki özellikle Hollandalıları kurtarmak olmuştur. Bu noktada, özellikle Takımadalar'ın da içinde yer aldığı Güneydoğu Asya topraklarında askerî güvenlik yapılanması, Singapur merkezli olarak kurulan Güneydoğu Asya Komutanlığı'nın yürütücüsü olarak İngilizler'e verilmiştir (Vandenbosch, 1949: 112).

Bu süreçte iki husus dikkat çekmektedir. İlki, İngilizlerin Hollandalıların yeniden sömürgeleştirme faaliyetine verdikleri destektir. İkincisi ise, Japon ordusunun teslim olmasına rağmen, İttifak Güçleri'nin askerî ve lojistik zaafiyetleri nedeniyle Takımadalar'da güvenliğin sağlanması konusunda ve özellikle de Cumhuriyetçilerin bağımsızlık mücadelelerinin bastırılması konusunda Japon ordusu ile iş birliği yapmasıdır.

Japon birliklerinin bir yandan güvenliği sağlama öte yandan, Cumhuriyetçilere karşı girişilen askerî eylemlerde kullanılması hiç kuşku yok ki hem İngilizler hem de Japonlar adına bir çelişkidir. Japonlar, Takımadalar halklarını özgürleştirmek için Hollandalıları bölgeler çıkarmış olmalarına rağmen, şimdi İngilizlerle aynı blokta bağımsızlık yanlısı gruplara karşı mücadele vermişlerdir. İngilizler ve de ABD'liler için ise, Asya-Pasifik bölgesinde "düşman bloğunda" yer alan Japonlarla Takımadalar özelinde askerî iş birliği yapıyor olmaları, bir anlamda sömürgecilik süreçlerinin en manidar yapısını oluşturmaktadır.³⁰

30 Bu noktada, Cava Adası'nda yer alan sivil ve askerî olmak üzere yaklaşık 73.000 Japon gücünden 8 ilâ 10.500'ünün İttifak Güçleri ile aktif olarak iş birliği yaptığı görülmektedir. Bk.: Roadnight, 2002: 251.

Söz konusu bu süreçte, İttifak Güçleri'nin Hollanda Krallığı ile birlikte hareket etmesinde Postdam Konferansı kararları belirleyici olurken, Hollandalılar, Singapur merkezli oluşturulan ve başında İngiliz amiral Louis Mouthbatten'in bulunduğu Güneydoğu Asya Komutanlığı'na bağlı olarak hareket etmişlerdir (Elands; Moor, 2004: 10).³¹

Bu komutanlığa bağlı birliklerin, 1945 yılı Kasım ayından itibaren özellikle, Cava ve Sumatra Adaları'na yaptığı çıkarma karşısında Cumhuriyetçi güçler, 'Halk Güvenlik Komitesi' (*People's Security Body*) adıyla bilinen gençlerin oluşturduğu gruplar, İngiliz ve Hollandalılarla Surabaya şehrinde çatışmalara girmiştir. Düzensiz ancak silahlı birliklerden oluşan ve bir anlamda farklı hedefler güden grupların oluşturduğu bu yapının güçlü bir liderlik ekseninde yapılandırılması konusundaki girişim sonucu 18 Aralık 1945 tarihinde, karizmatik kişiliğiyle tanınan Sudirman ordunun ilk nüvesini teşkil eden bu yapının komutanı olarak atanmıştır. Sudirman'ın yönetiminde çeşitli grupların biraraya getirilmesiyle Endonezya Ulusal Ordusu kurulmuş oldu (Vickers, 2005: 105, 106). Yeni cumhuriyet'in ordu komutanlığına ise, Ambarawa'daki çatışmalarda kahramanlığıyla öne çıkan Sudirman getirildi. Sudirman, 'Vatan Savunucuları' (*Pembela Tanah Air*-PETA) olarak bilinen yapının başında mücadele vermişti (Gde Agung, 1996: xx).³²

Bağımsızlık hareketi Cava Adası'nda özellikle Batavya, Surakarta, Bandung, Surabaya, Semarang gibi belli başlı şehirlerde yoğunlaştığı görülmektedir. Bu durum, 1946-49 yılları arasındaki aktif mücadele döneminde de devamlılık göstermiştir. Bunun temel nedenlerinden biri, söz konusu şehirlerin önemli liman ve ticaret şehirleri olması hem Cava Adası'nın hem de diğer Adalar'dan göç almış olmasıdır. Aynı zamanda, bu şehirler Hollanda sömürge yönetiminin eğitim, basın-yayın gibi toplumsal ve siyasal hareketlerin gelişmesinin altyapısını oluşturan kurumsal unsurlarıyla da oldukça önemli bir yapılaşma sergilediğini söylemek mümkün (Hardjana, 1998: 43).

5. ULUSLARARASI YAPININ BÖLGEDEKİ ROLÜ

Takımadalar'da ilan edilen bağımsızlığın Hollanda Krallığı tarafından tanınmamasının yanı sıra, özellikle İngiltere'nin ve Avustralya'nın verdiği doğrudan destek, ABD'nin ise dolaylı desteği ile Cava ve Sumatra Adaları'na yönelik askerî girişimi, savaş sonrasında yeni bir çatışma ortamı olarak gündeme gelmiştir. Savaş sonrası

³¹ Almanya'nın teslim olmasıyla birlikte, 1945 yılı Temmuz/Ağustos ayında savaşın sona ermesinin hemen ardından gerçekleştirilen Postdam Konferansı'nda, bugün Güneydoğu Asya olarak adlandırılan ve Tayland, Hint-Çini, Malaya ve Doğu Hint Takımadaları olarak adlandırılan büyük bölümünü Müslüman Malay toplumlarının oluşturduğu coğrafyada siyasi egemenlik, Güneydoğu Asya Komutanlığı (*Southeast Asia Command*-SEAC) adıyla İngiltere'ye verildi. Komutanlığın merkezi Singapur olarak belirlenirken, başına amiral Louis Mountbatten getirildi. *Bk.*: Gde Agung, 1996: xv.

³² PETA, 1943 yılında kurulurken, bağımsızlık sürecinde Endonezya ulusal ordusunun temelini oluşturmuştur (Noer, 2015: 66).

dönemin başlarında süpriz olarak yeni bir güç olarak ortaya çıkan ABD'nin, henüz uluslararası politikada doğrudan müdahaleci bir politika takip etmediği anlaşılmaktadır (Roadnight, 1998: 2).

Pasifik Savaşı sonrasında dönemde, ABD'nin uyguladığı politikalar, bir yandan sömürge topraklarına bağımsızlıktan yana görünüm çizerken, öte yandan dönemin küresel kapitalizminin yeniden şekillenmesinde *de facto* olarak üstlendiği rol, aynı zamanda savaşta ittifak güçleri olan İngiltere, Hollanda gibi sömürgeci güçlerle birlikte hareket etmeye zorlamıştır. Her ne kadar, Filipinler örneğinde 1930'ların ortalarında ortaya koyduğu üzere, sömürgecilik süreçlerinin sona erdirilmesi yolundaki politikasından bahsedilse de (Gouda, 2002: 67), Cumhuriyetçilerin 1945'deki bağımsızlık ilanını tanımamasını bununla açıklamak mümkündür. Konuyla ilgili bazı çalışmalarda da görüldüğü üzere, Endonezya'nın bağımsızlığı ancak 1949 yılında BM nezaretindeki girişimlerle ortaya konduktan sonra resmî bir nitelik kazanmıştır (Roadnight, 1998: 3, 4, 7).

Bu süreçte, özellikle Hollanda tarafından dile getirilen, Endonezya Cumhuriyeti'nin Japon ürünü olduğu yönündeki görüşün, ki bu yaklaşım dönemin sürgünde yaşayan Doğu Hint sömürge askerî valisi van Mook tarafından gündeme getirilmiştir (Gde Agung, 1996: xiii), Cumhuriyetçilerle siyasi ilişkilerin kurulmasındaki engellerden birini oluşturuyordu. Bu iddianın somut temellere dayandığını söylemek mümkün. Öyle ki, 1943 yılı Haziran ayında dönemin Japon başbakanı General Tojo'nun Cava Adası'nı ziyareti, bunun akabinde 1944 yılı Mart ayında Japonya'da yeni başbakan General Koiso'nun Takımadalar'a bağımsızlığın verileceği yönündeki vaatleri ve Sukarno-Hatta ikilisinin, 1945 yılı Ağustos ayında Japonya'ya yaptıkları ziyaret hiç kuşku yok ki, bu iddianın somut temellerini oluşturuyordu (Vandenbosch, 1949: 111-112).³³

Öte yandan, İngilizlerin kendi bilgi kaynaklarından aldıkları veriler Hollandalılarıyla çelişmekteydi. Öyle ki, Güneydoğu Asya Komutanlığı (*Southeast Asia Command*) SEAC komutanı amiral Louis Mountbatten,³⁴ Sukarno-Hatta yönetiminin bir Japon ürünü değil, aksine Takımadalar halklarının desteğine sahip meşru bir siyasi hareket olduğu bilgisine sahipti. Bu bilgi çerçevesinde Cava ve Sumatra Adaları sorumluluğu verilen korgeneral Philips Christison'un, olası bir Endonezya-Hollanda çatışması durumunda dikkatli davranması ve böylesi bir çatışmanın içine girmemesi istenmiştir. Bu noktada, İngiltere'nin rolünün Hollanda sömürge yönetiminin yeni-

33 Bu süreci hazırlayan temel nedenlerden biri Japonların 1943 yılı Ocak ayında Filipinler ve Burma'ya (Myanmar) bağımsızlık verirken, Takımadalar'a bu hakkın verilmemesinin önde gelen siyasi liderlerce Japonya tarafına iletilmesi olmuştur. Bu noktada, 1943 yılı Mayıs ayında dönemin Japon Doğu Asya bakanı Aoki'nin Cakarta'ya yaptığı ziyarette, Muhammed Hatta'nın bu hususa dikkat çekmesi karşılıklı ziyaretlerle bağımsızlık sürecinin başlatılmasında önemli rol oynamıştır (Noer, 2015: 63).

34 Mountbatten'ın bu göreve getirilmesi, savaşın bitişiyle değil, aksine savaşın bir yıl daha devam edeceğini öngören ABD yönetiminin Japonlarla mücadeleye konuşlanma çabası nedeniyle, Güneydoğu Asya komuta yönetimini, 1945 yılı Temmuz ayında İngilizlere vermesiyle gerçekleşmiştir. Bk.: *The Straits Times*, 30 November 1946, s. 4.

den inşasına destek vermek olmadığı, aksine İttifak Güçleri Komutanlığı'na alınan karar gereğince sadece savaş suçlularının serbest bırakılması ve Japon birliklerinin bölgeden çekilmesini sağlamak olduğu ifade edilmektedir (Gde Agung, 1996: xvi).

İngilizlerin 30 Kasım 1946 tarihinde Cava'dan çekilmesinin ardından (Gouda, 2002: 186; Vandenbosch, 1949: 112),³⁵ bölgede askerî güç yapısı Hollandalılar tarafından doldurulmaya başlanması, aynı zamanda gerilla savaşının farklı bir evreye taşınması anlamına gelmektedir. Bu gelişmeye sebep hiç kuşku yok ki, 9 Nisan 1946'da gerçekleştirilen Konferans'ta, Birleşmiş Milletler tarafından bazı ülkelerin eski sömürgelerinden çekilmeleri talep edilmiştir. Bunlar arasında İngilizlerin de içinde bulunduğu işgal güçlerinin Endonezya topraklarından çekilmesi talebine sadece İngilizlerin riyaet etmesi oldukça önemlidir.³⁶

Savaş sonrası dönemde genel itibarıyla sömürgelere bağımsızlıkların verilmesi konusundaki eğilime karşın, Hollandalıların bu dönemde Takımadalar'dan çekilmek ve Cumhuriyetçilerin bağımsızlığını tanımak bir yana, yeniden bu topraklarda siyasi egemenlik tesisi düşüncesinde oldukları görülmektedir. Öyle ki, bir yandan Cumhuriyetçilerin gerilla mücadelesine karşılık verirken, bir yandan da bölgenin ekonomik değerlerini uluslararası piyasalarda karşılık bulacak ikili ilişkiler peşinde olmuşlardır. Bu noktada, ABD'nin bölgede doğrudan askerî varlığı olmamasına karşılık, ekonomik olarak ikili iş birliği geliştirilmesi yolunda çabalar sergilendiği gibi, aynı zamanda savaştan mağlubu Japonya'nın da kendi ayakları üzerinde durmaya başlamasından itibaren, ticari ilişkilere konu olabileceği konusunda oldukça açık görüşler ortaya konmaktadır.³⁷

6. HOLLANDA'NIN BÖLGEYİ YENİDEN SÖMÜRGELEŞTİRME ÇABASI

1945 yılı sonbaharında Hollanda Birlikleri ile birlikte karşı propanga gündeme gelmeye başladı. O dönem Hollanda Krallığı'ndaki geçiş hükûmeti sömürge toprakları politikasıyla ilgili olarak, Kraliçe'nin 6 Aralık 1942 tarihindeki konuşmasında Takımadalarda eşit statüde bir devlet kurulacağı vaadine atıfta bulunarak, görüşmelerin Sukarno rejimiyle değil, yukarıda dikkat çekildiği üzere Syahrir gibi farklı siyasi kampta yer alan liderlerle yapılması yönünde olduğu görülmektedir. Burada Hollanda yönetiminin argümanı, Sukarno ve Hatta'nın Japonlarla iş birliği yaptığı yönündedir (Vandenbosch, 1949; 113; Gde Agung, 1996: xviii; Squire, 1979: 24)³⁸ ve bu nedenle bu iki liderle görüşmenin söz konusu olmadığı anlaşılmaktadır.

35 "Disarmament Not Just Around The Corner", *Malaya Tribune*, 27 December 1946, s. 4.

36 "No Lasting World Peace While Imperialism Continues", *Malaya Tribune*, 10 April 1946, s. 3.

37 "N.E.I. Needs Aid From The US", *The Singapore Free Press*, 26 March 1947, s. 8; Economic Unity in Indonesia, *The Straits Times*, 27 March 1947, s. 2.

38 "Rebirth of Indonesian Federation", *Indian Daily Mail*, 9 November 1946, s. 3.

Cumhuriyetçi liderlerle görüşülmemesi yönündeki siyasi karara rağmen, bir süre sonra Sukarno, Muhammed Hatta, Agus Salim ve Subardjo'nun oluşturduğu Endonezya komitesi Hollanda'yı temsilen Van Mook ve Van der Plas ile İngiltere'yi temsilen Tuğgeneral Christison ile biraraya gelmişler ancak görüşmeden olumlu bir sonuç alınamamıştır (Noer, 2015: 95). Bu gelişmenin akamete uğramasında, Hollandalıların Pasifik Savaşı öncesi sömürge yönetiminden farklı bir siyasi çözümü gündeme getirmemeleri belirleyici olmuştur (Gde Agung, 1996: xx).

Japonların teslim olmasının ardından yaklaşık bir yıl boyunca, ABD ve İngilizler öncülüğündeki İttifak Güçleri'nin Cava ve Sumatra Adası'nda güvenliği kontrol etme çabalarının ardından, Hollandalılara görev teslimi, 14 Temmuz 1946 tarihinde gerçekleşmiştir (Piekaar, 1995: 4). İttifak Güçleri'nin 1946 yılı Temmuz ayında bölgenin kontrolünü Hollanda birliklerine teslim etmesi, Japonların 1942 yılındaki işgali öncesi duruma geri dönülmesi anlamı taşıyordu. En azından, Hollandalıların siyasi aklı böylesi yeni bir sömürge döneminin oluşturulması konusunda verdiği kararı uygulamaya geçirme aşamasındaydı.

Bu süreçte, Hollanda ordusunun 1946 yılı sonlarında ve 1947 yılı başlarında bölgeye ulaşmasıyla, (Elands; Moor, 2004: 13) İngilizlerin çekilmesiyle birlikte, özellikle Cava Adası'nda Hollanda ve Cumhuriyetçi yönetimin teritoryal egemenliği, bir yandan çatışma ortamının devam etmesi kadar, siyasi görüşmelerin de sürdürülmesi ve çözüme varılması yönünde bir sürecin işletilmesine neden oldu. Hollandalıların Federal devlet kurulması konusundaki siyasi tavrına karşılık, Cumhuriyetçilerin bağımsızlık yönündeki ısrarı sürerken farklı siyasi eğilimlerin ortaya çıktığı görülmektedir (Vandenbosch, 1949: 116).

Öte yandan, Hollandalıların yeniden egemenli sağladığı şehirlerde ve bölgelerde Cumhuriyetçileri hedef alan propagandaları, bir anlamda önemli çatışmalar öncesinde propaganda savaşının varlığını gündeme getirmektedir. Hollandalılar, Cumhuriyet idaresini sadece Sukarno'na bağlı küçük bir gruptan ibaret olduğunu ileri sürürken, Cumhuriyetçiler karşı propagandalarında Holladalıların (NICA) hâkimiyet altındaki yerlerde binlerce kişiye zulmettiklerini iddia ediyorlardı.³⁹

İngilizlerin desteğindeki Hollanda ordusu, bazı bölgelerde egemenliği sağlarken, eski sömürge topraklarında federal bir yönetim tesis etme konusundaki çabasını da hayata geçirmeye başlamıştır. Bu çerçevede, İttifak güçlerinin özellikle de İngiltere'nin desteğindeki Hollanda birlikleri 1947 yılı Temmuz ayında "polis harekâtı" (*police action*) adı verilen harekâta başladılar (Gouda, 2002: 37; Vandenbosch, 1949: 114).⁴⁰ İngilizlerin desteğindeki Hollanda ordusu, bazı bölgelerde ege-

39 "NICA dan NIPPON Setali Tiga Oeang".

40 "Indonesian Anniversary In Perspective". *The Straits Times*. 18 August 1947, s. 4. İkinci polis harekâtı ise, 1948 yılı Aralık ayında gerçekleştirilmiştir (Vandenbosch, 1949: 114). Söz konusu bu harekât sırasında, Hollanda'ya ait savaş uçaklarının Cumhuriyet yönetim merkezi olan Cogcakarta'ya bombalamıştır (Bk.: "Dutch Bombers Meet with Ground Fire". *Malaya Tribune*, 22 July 1947, s. 2.)

menliği sağlarken, eski sömürge topraklarında federal bir yönetim tesis etme konusundaki çabasını da hayata geçirmeye başlamıştır.

Bunun bir göstergesi olarak Hollanda Krallığı'nın "polis harekâtı" politikası, akla yarı askerî bir rejimi getirmektedir. Hollandalılar, genel vali Dr. Hubertus van Mook marifetiyle, kendi kontrolleri altındaki bölgelerde belirledikleri Endonezyalı elitler arasından altı kişi belirlemek suretiyle federal bölge geçici hükûmeti oluşturulmasına yönelik olarak danışma konseyi kurdular.⁴¹ Hollanda askerî yönetiminin Takımadalar'da egemenlik sağladığı ve Federal Bölgeler adıyla anılan yerlerdeki siyasi varlığı, Cumhuriyetçilerin egemenliği altındaki bölgelere doğru yaygınlaştırma ve bu anlamda silahlı bağımsızlık mücadelesinin devamı anlamına geliyordu. Cumhuriyetçi hükûmetin merkezi hâline gelen Orta Cava bölgesinde ve eski sultanlığın hâkim olduğu ve sembolik olarak varlığını sürdüren Cogcakarta ve havalisinde Hollandalıların polis harekâtlarının hedefi ise, Cumhuriyetçi lider kadroyu ortadan kaldırmaktı.

7. LİNGGADJATI VE RENVİLLE ANLAŞMALARI

Hollanda Krallığı'nın Takımadalarda Federal bir yönetim tesis etme girişiminde yukarıda dikkat çekildiği üzere Cumhuriyetçi hükûmette başbakanlık yapan Syahrir ile başlatılan görüşmelerin devamı olarak, 1946 yılı Ekim ayından itibaren Cava Adası'nda Chirebon şehri yakından gerçekleşen üst düzey görüşmelere başlanmış ve yaklaşık bir ay, 12 Kasım 1946 tarihinde *Linggadjati Anlaşması* bir taslak olarak kabul edilmiştir. Anlaşma, Cumhuriyetçi hükûmetin sınırlı bir coğrafyada yani Cava, Madura ve Sumatra Adaları'nda egemenliğini tanıırken, geri kalan bölgeler 'Doğu Endonezya Devleti' (*State of East Indonesia*) adıyla Hollanda'nın egemenliğe verilmiştir. Anlaşmada dikkat çeken iki yapısal sistemin, daha sonra Endonezya Birleşik Devletleri adıyla yeni bir siyasi bütün hâline dönüşmesi düşüncesi ortaya konmuş olsa da bunun hayata geçirilemeyeceği daha sonraki süreçlerden anlaşılmaktadır (Roadnight, 2002: 64; Vandenbosch, 1949: 117, 120).⁴²

41 "Java Leaders Pessimistic", *Malaya Tribune*, 12 January 1948, s. 5. (Not: Söz konusu bu komitede yer alan isimler şunlardır: Profesör Dr. Hussein Djajadiningrat (Takımadalar'da federal bir devlet kurulması amacıyla oluşturulan Birleşik Endonezya Komitesi eski başkanı), Raden Abdul Kadir (Genel vali yardımcısı), Albay Suria Santoso (Bati Cava), Dr. Wisaksono (Buitenzbourg, bugünkü adıyla Bandung belediye başkanı), Dzulkarnain (Doğu Sumatra temsilcisi), Pangenan Kartanegara (Doğu Borneo temsilcisi). Söz konusu bu listeye eklenecek birkaç isimle on veya on bir bakandan oluşan geçici kabine oluşturulması isteniyordu. (A.g.m.)

42 Daha önceki görüşmelerin aksine bu süreçte Syahrir'in yanı sıra, Sukarno'nun da Endonezya heyeti içinde yer alması, Syahrir ve bazı siyasilerin 27 Haziran 1946 tarihinde kaçırılmalarıyla ortaya çıkan siyasi gelişmelerle bağlantılı olarak ve aynı zamanda, Hollanda valisi Mock'un Krallık yönetimini Sukarno'suz bir anlaşma olmayacağı yönündeki ikna edici yaklaşımıyla birlikte düşünülmelidir. Söz konusu kaçırma hadisesi, Cumhuriyetçi kadrolar içinde bir tür siyasi hesaplaşma olarak görülebilir. Bu hadise sonrasında, Hollandalıların Sukarno'nun siyasi temsiliyetini tanımak suretiyle görüşmeleri yürüttükleri anlaşılmaktadır ("Mystery man of Indonesia", *The Straits Times*, 6 August 1946, s. 6; Vandenbosch, 1949: 116).

Taraflar arasında yapılan görüşmeler neticesinde yukarıda dikkat çekilen bazı kararlar alınmış olsa da özellikle Hollanda Krallığı'nda bunun bir 'anlaşma' değil, 'ilkeler dizisi' olduğu konusundaki yorum ve ardından yaşanan tartışmalar açıkçası Krallık içerisinde Takımadalar'ın sömürge toprakları statüsünden vazgeçilmediği şeklinde anlaşılmalıdır. Bununla birlikte, 20 Aralık 1946'da Krallık başkenti den Haag'da, parlamentoda şartlı olarak kabul edilmiştir. Öte yandan, benzer bir yorum farkı Cumhuriyetçi kanat içerisinde de yaşanmıştır. Ulusal Hazırlık Komitesi adıyla meclis işlevi gören yapı, bazı siyasi partilerin katılmamasına rağmen anlaşmayı, Cumhuriyetçi hükûmetin Takımadalar'ın tamamında siyasi bağımsızlığın sağlanması için çalışılması şartıyla kabul etti. Tarafların bu kararları çerçevesinde *Linggadjati Anlaşması* nihai olarak 25 Mart 1947 tarihinde Cakarta'da imzalandı (Gouda, 2002: 200; Roadnight, 2002: 64, 67; Vandenbosch, 1949: 118).⁴³

Söz konusu anlaşmanın, Hollanda Krallığı'nda ve Takımadalar'da farklı gerekçelerle gelen eleştiriler bu anlaşmanın sürdürülemediği ortadadır. Hollanda'da muhafazakâr çevreler eski sömürge topraklarının kaybedilmemesini savunurken, Sukarno, bu anlaşmanın tam bağımsızlık yolunda bir kilemotre taşı olduğunu ileri sürerek Cumhuriyetçiler üzerinde ikna kabiliyetini kullandığı anlaşılmaktadır. Bununla birlikte, tarafların ortaya koydukları farklı yorumlamalar, anlaşmanın uzun erimli olamayacağını bir kanıtıydı (Roadnight, 2002: 67).⁴⁴

Öte yandan, bölgedeki siyasi gelişmelerin çok aktörlü yönü olduğunu göstermesi açısından, Müslüman grupların çıkışlarına da kısaca değinmekte fayda var. Bu dönemde, Takımadalar'da Cumhuriyetçilerin yanı sıra, mücadeleyi sürdürmekle kalmayan alternatif bir devlet nimazı ile ortaya çıkan ve aralarında Masyumi'den ayrılanların da olduğu gruplar, Endonezya İslam Devleti kurma hedefiyle gündeme geldiler. Burada dikkat çeken husus, söz konusu bu oluşumun, Cava, Sumatra Adaları'nın diğer bölgelerinin Cogakarta merkezli Cumhuriyetçi yönetimle birlikte bağımsızlık sürecine devam edip etmeyecekleri konusudur (Formichi, 2012: 117).

43 [https://www.indonesia-nederland.org/linggarjati-award-2/the-linggadajati-agreement/\(19.05.2020\)](https://www.indonesia-nederland.org/linggarjati-award-2/the-linggadajati-agreement/(19.05.2020)). Endonezya tarafından Sukarno ile Şahrir yer alırken, Hollanda tarafından Avrupa'daki krallık merkezindeki bazı güçlerin aksine Hollanda'nın bölgedeki son sömürge valisi H. J. Van Mook (1894-1965) kararlılığı ile imzalanmıştır. Bu anlaşmanın gündeme gelmesinde, tıpkı Pasifik Savaşı sonrasında İngilizlerin desteği ile Hollandalılar bölgede varlık göstermeye başladığı gibi bu sefer de yine İngilizlerin baskısı ile anlaşma masasına oturmuşlardır. Genel vali Mook, 1 Ocak 1949 tarihinde 'Endonezya Birleşik Devletleri' (*United States of Indonesia*) adıyla bir devletin kurulacağını Endonezya heyetine belirtmiş ancak bu yeni siyasi meşruiyetin Hollanda-Endonezya Birliği şeklinde gündeme geleceğine işaret etmiştir. Bu anlaşmayla, Cumhuriyetçilere Cava, Sumatra ve Madura Adaları'nda, ki bölge nüfusunun yüzde 85'ini barındırıyordu, egemenlik hakkı tanırken, Hollanda'nın yönetimine Borneo Adası ile Doğu Adaları'nda hâkimiyeti verilmiş oluyordu. Aynı zamanda, bu anlaşma ile Hollandalılar, ekonomik açıdan son derece önemli petrol ve plantasyonların yönetimlerini yeniden elde ettiler (Gouda, 2002: 224; Elands; Moor, 2004: 14).

44 Hollandalılarla imzalanan Linggadajati Anlaşması üzerine çıkan anlaşmazlık başbakan Syahrir'in istifasını getirirken, yeni hükûmetin sosyalist eğilimleriyle tanınan Syarifuddin'in oluşturması üzerine, Masyumi bu hükûmette yer almadı. Bu siyasi gelişme hiç kuşku yok ki, ilk nüveleri 1947 yılında ortaya çıkan cihad ilan eden gruplar ile Masyumi gibi önemli bir siyasi hareketin hükûmette yer almaması bağımsızlık isteyen gruplar arasında bir ayrışmanın yaşandığına işaret etmektedir (Noer, 2015: 101; Formichi, 2012: 109).

Temelde tarafların birbirine güvenmediği ve söz konusu anlaşma metninin farklı yorumlanması iki taraf arasında çatışmaların yer yer ettiğini ortaya koyarken, Hollanda ordusu Cumhuriyetçilere karşı, 21 Temmuz ilâ 5 Ağustos 1947 tarihleri arasında birinci polis harekâtı başlattı. Hollandalıların gelişmiş silah üstünlüğü ile deniz ve hava kuvvetlerini saldırıları marifetiyle Cava Adası'nın yarısında ve Sumatra Adası'nda zengin petrol rezervlerine sahip Doğu Sumatra bölgesinde hâkimiyet kurdular (Vandenbosch, 1949: 119).

Bu süreçte, özellikle Cumhuriyetçi güçlerin düzenli ordu varlığından ve gerekli askerî donanımdan yoksun olmaları toprak kayıplarının temel sebebinin teşkil ediyordu. Bununla birlikte, Cumhuriyetçilerin gerilla savaşı, Hollandalıların Cava ve Sumatra Adaları'ndaki konumlarında çözümsüzlüğü ortaya koyarken, Endonezya otonom (*self-government*) kurulması konusunda ABD ve BM gibi uluslararası çevrelerin baskısı ile Hollandalılar ile Cumhuriyetçiler arasında 17 Ocak 1948 tarihinde *Renville* Anlaşması imzalandı. Temelde Linggadjati Anlaşması'nın tekrarı mahiyetinde olması, aynı zamanda bu anlaşmanın da sürdürülebilirliğinin sorgulandığını ortaya koymaktadır (Gouda, 2002: Formichi, 2012: 109; Vandenbosch, 1949: 119; Elands; Moor, 2004: 14).⁴⁵

Temelde, bir önceki anlaşma yani, Linggadjati Anlaşması'ndan farkı olmayan *Renville* Anlaşması, uluslararası çevrelerin baskısıyla anlaşma metninin asli unsurlarının hayata geçirilmesini amaçlıyordu. Bu dönemde dikkat çeken bir diğer gelişme, Dar'ül İslam hareketidir. Yukarıda kısaca değinilen bu oluşum, *Renville* Anlaşması'nda öngörülen teritoryal sınırlar, 1948 yılı Şubat ayı sonundan itibaren, Batı Cava'da Dar'ül İslam hareketi ile Cogcakarta merkezli seküler milliyetçileri teritoryal olarak birbirinden ayırırken, Endonezya Devleti Ordusu'nun (*Tentara Negara Indonesia-TNI*) Batı Cava'dan çekilmesi kararı, kısa süreli de olsa Dar'ül İslam ile TNI arasında çatışmalar yaşanmasına neden oldu (Noer, 2015: 120; Formichi, 2012: 112). Bu durum, Endonezya'da Cumhuriyetçi hükûmetin varlığına karşın, iki askerî yapının bulunduğunu ortaya koymasıyla bir anlamda Hollandalılara karşı mücadelede çift başlılığı gündeme getirmiştir. Bu noktada, Kartosuwiryo'nun, TNI'nin bölgeden çekilmemesi ve Hollandalılara karşı mücadelenin birlikte yürütülmesi önerisine rağmen, bu kabul görmemiştir (Formichi, 2012: 113).

Hollanda ve Cumhuriyetçiler arasında *Renville* anlaşmasının uygulanması noktasındaki başarısızlıklar, Hollandalıların 19 Aralık 1948 tarihinden itibaren ikinci polis harekâtını başlatmalarına neden oldu. Harekatın temel hedefi olarak, 1949 yılı Mart ayında Cogcakarta'daki sürgün hükûmetinin liderleri Sukarno ve Hatta tutuklansa da Birleşmiş Milletler'in ve özellikle de BM'deki rolü ile ABD'nin Hollanda Krallığı üzerindeki baskını, sürecin Takımadalar'da egemenlik sağlanması yerine Cumhuriyetçilerin lehine gelişmelere neden olmuştur (Kahin, 1985: 10; Vandenbosch, 1949: 120, 124).

45 Söz konusu anlaşma, Batavya açıklarındaki ABD donanmasına ait *Renville* adlı gemide yapılmasından ötürü bu adı almıştır (Bk.: Gouda, 2002: 224; Elands; Moor, 2004: 15.)

Renville başarısızlığının ardından Cumhuriyetçiler Cogcakarta'da faaliyetlerine devam ederken, Batı Cava'da Kartosuwirjo liderliğinde bir grup Hollanda yönetimine karşı, 'Endonezya İslam Ordusu' yapılanmasıyla silahlı mücadeleyi sürdürme kararı aldığı görülmektedir. 1949 yılında BM ile birlikte Hollanda Krallığı'nın Endonezya bağımsızlığını tanımasına rağmen, Batı Cava'da etkin olan bu hareket daha sonra Endonezya İslam Devleti iddiasıyla ortaya çıkarak Takımadalar'da bir İslam devleti kurma mücadelesi hâlini almıştır (Noer, 2015: 120).

BM'nin 1949 yılı Ocak ve Mart aylarında aldığı kararlarla, taraflar arasında dört yıl içerisinde Liggadajati ve Renville'den sonra Cumhuriyetçi hükümeti ile Hollandalılar arasında, 7 Mayıs 1949 tarihinde üçüncü anlaşma yani, *Roe-Van Royen Anlaşması* imzalanmış oldu (Vandenbosch, 1949: 124).

Tıpkı anlaşmalarda olduğu gibi, Hollanda Krallığı'nın polis harekâtı da sürdürülemezlikle karşılaşmasının, tüm zaaflarına rağmen, Cumhuriyetçi yönetimin lehine bir gelişme olduğunu söylemek mümkün. Özellikle, Cumhuriyetçilerin gerilla yöntemleri karşısında Hollanda'nın çok daha fazla askerî gücü sahaya sürme şansının olmaması ve Krallığın zor durumdaki ekonomisinin daha da olumsuzluklarla karşı karşıya kalmasına neden olmuştur. Öte yandan, ABD'nin 1948 yılı yaz aylarından itibaren sömürgecilik karşıtı siyasete dönmesinin etkisi göz ardı edilemez. Bu karar hiç kuşku yok ki, Hollanda Krallığı'nın Takımadalar'da yeni sömürgecilik faaliyetlerinin sona erdirilmesi yönünde bir işaret (Gouda, 2002: 240; Elands; Moor, 2004: 15; Vandenbosch, 1949: 120).⁴⁶

Bunun sonucu olarak, 1949 yılı Ağustos ayında başlayan görüşmelerin ardından, aynı yılın sonlarında Endonezya Birleşik Devletleri Cumhuriyeti adıyla, yeni bir devlet hayata geçirilirken (Noer, 2015; 117; Foulcher, 2000: 384), bu aynı zamanda Endonezya'nın hem Hollanda hem de uluslararası çevreler tarafından dolaylı da olsa bağımsızlığının kabul edildiği anlamına geliyordu.⁴⁷ Bu noktada, Sukarno'nun yapılan ilk anlaşma sonrasındaki yorumunun doğru olduğu ve Federal yapının sürekli değil, sadece geçiş dönemine işaret ettiği yaklaşık bir yıl sonra Endonezya Cumhuriyeti ilanıyla ortaya konulmuştur.

8. HOLLANDA'NIN 1949 YILINDA ENDONEZYA BAĞIMSIZLIĞINI TANIMASI

Hollanda Krallığı'nın Takımadalar'da yeniden sömürgecilik iddiasından vazgeçmesinde, ABD'nin egemen bir unsur olarak yer aldığı BM ve NATO gibi dönemin küresel ilişkileri de belirleyici olmuştur. BM'nin 2. Dünya Savaşı'nın ardından

46 ABD'nin Takımadalar'da giderek artan tepkinin özellikle 1948 yılı Eylül ayında, Madion'da komünist ayaklanma hâlini almış olmasının da politika değişikliğinde daha kararlılıkla durmasında rolü olduğu düşünülebilir. Bu konuda, 1948 yılı öncesinde gündeme getirilen benzeri görüşler ABD'nin bu konudaki hassasiyetini ortaya koymaktadır (Bk.: Gouda, 2002: 184).

47 <https://www.indonesia-nederland.org/linggarjati-award-2/the-linggadajati-agreement> (19.05.2020).

eski sömürge topraklarındaki halkların kendi geleceklerini kendilerinin tayin etmesi ilkesi, Takımadalar'da meşru bir bağımsız ülkenin uluslararası arenaya dâhil olmasında rol oynamıştır (Abd Rahman, 2018: 146). Öte yandan, Hollanda Krallığı'nın, NATO'ya üyelik ve özellikle askerî destek almasında Takımadalar toplumlarına bağımsızlığın verilmesi bir şart olarak gündeme getirilmesi önemlidir. Bu bağlamda, Hollanda Krallığı'ndan Takımadalar'da Endonezya Cumhuriyeti adıyla kurulmuş olan siyasi yapıyla ilişkilerini düzeltmesi, yani bağımsızlığı tanıması istenmiştir (Henrikson, 1980: 20, 24).

Takımadalar'da bağımsızlık sürecine meşruiyet kazandırılmasına rağmen, temelleri oldukça sorgulanabilir yeni bir ulus-devlet başlangıcı anlamı taşıyordu. Bağımsızlık sürecinde Hollanda okullarında eğitim görmüş ve yeni bir toplumsal sınıf olarak beliren aktivist ve lider kadrosunun ülke bürokrasisindeki ve de bu liderlere eklemlenen heyecanlı genç kitlelerin bağımsızlık mücadelesindeki rollerinin belirleyiciliğine rağmen, genel anlamda eğitimsiz ve ekonomik üretim süreçlerine sahip olmayan geniş kitleler oluşturuordu.

Bu yapıda, Takımadalar'ın asli unsuru kabul edilen toplulukların yaygın ve kendine yeter tarımsal faaliyetin dışında üretim, ticaret gibi ekonomi alanında yer almaması veya çok az yer almasının doğurduğu bir handikap söz konusudur. Devleti ve orduyu teşkil eden yapıya karşılık, bağımsızlık sonrasında Hollandalıların ve Çinlilerin ekonomik yaşamda büyük ölçüde etkin bir şekilde varlığını sürdürmeleri, aslında ortaya çıkmakta olan yeni bir mücadeleye işaret etmektedir. Burada dikkat çeken bir diğer husus, coğrafi olarak yer altı kaynakları gibi doğal zenginlikler noktasında farklılaşan bir yapının ortaya çıkmasıdır. Sumatra ve Kaliman'tan Adaları gibi Batı bölgelerindeki petrol, kauçuk ve palmiye üretimine karşılık, Doğu'daki Adaların baharat ürünleri yetiştiriciliği arasındaki temel ayrışma karşısında, merkezi oluşturan Cava Adası'nda yönetimi elinde tutan bürokrasi, ordu ve iş çevrelerinin komplike bir üretim ve dağıtım süreçlerini kontrol eden ancak bunu "gölge ekonomi" adıyla anılan bir yapılaşma ortaya çıkarmıştır (Gouda, 2002: 238; Nordholt, 2011: 397).

Böylece, Hollandalıların Pasifik Savaşı sonrasında bölgeyi yeniden sömürgeleştirmenin bir yöntemi olarak Doğu Endonezya Devleti adıyla anılan federal siyasi düzeni, 15 Ağustos 1950 tarihinde Endonezya Cumhuriyeti Birleşik Devleti (Unitary State of the Republic of Indonesia-Negara Kesatuan Republic Indonesia) yeni bir devletin bağımsızlığının tanınmasıyla siyasi hayatı sona ermiştir (Noer, 2015: 128; Gde Agung, 1996: ix).

SONUÇ

Pasifik Savaşı, atom bombalarının atılmasıyla *de facto* sona ererken, Japonların şartsız teslim olmaları, Takımadalar'da Endonezya Cumhuriyeti adıyla bağımsız bir devletin kuruluşuna yol açmıştır. Bununla birlikte, bölge halklarını bir tek ulus-dev-

let çatısı altında toplayabilecek coğrafi ve ideolojik birliğe karşın, Hollanda Krallığı yeniden egemenlik talebiyle savaş öncesi eski sömürge topraklarına nüfuz etmiştir. Bu noktada, 1945-1949 yılları arasındaki dönem Hollanda Krallığı ve Cumhuriyetçiler arasındaki mücadele ile savaş sonrası dönemin en önemli gelişmesi olarak dikkat çekmektedir.

Bu süre zarfında, İngilizlerin ve ABD'nin desteğiyle bölgede hâkimiyet kurmaya çalışan Hollanda Krallığı, bazı bölgelerde Federal yönetim yapısı tesis etmeyi başarmış olsa da Cumhuriyetçilerin özellikle Cava ve Sumatra Adaları'nda ortaya koydukları kararlı mücadele bağımsızlığın elde edilmesini sağlamıştır.

Bu süreçte, Hollandalıların 1947 ve 1948 yıllarında gerçekleştirdikleri iki önemli askerî operasyon ve bunları takip eden *Linggadjati* ve *Renville* anlaşmaları özellikle, ABD ve Birleşmiş Milletler'in Hollanda Krallığı üzerinde kurduğu baskılar, Takımadalar halklarına bağımsızlığın verilmesiyle sonuçlanmıştır. Bu noktada, Asya ülkelerinin Endonezya'da bağımsızlık mücadelesine verdiği desteği de vurgulamakta fayda var. Hollandalıların sömürge topraklarından vazgeçmek istememelerine rağmen, özellikle Hollanda Krallığı'nın gerek savaş süreci ve sonrasında yaşadığı ekonomik zorluklar ve insan kıtlığı gibi faktörler uluslararası baskılar gibi dış etkenlerle birleşmek suretiyle bölgeden çekilmelerine neden olmuştur (Gouda, 2002: 250).⁴⁸

Savaş sonrasında, Hollanda Krallığı'nın Takımadalar'da yeniden egemenlik tesis etme çabası, salt bu ülkenin siyasi niyeti olarak değerlendirilmemektedir. Öyle ki, jeo-stratejik önemi yani, bölgenin Malaka Boğazı gibi önemli suyolları üzerinde bulunması; jeo-ekonomik varlığı yani, zengin endüstriyel tarım ve petrol gibi yer altı kaynaklarına ev sahipliği yapması; dönemin küresel ideolojik yapılaşmasındaki rolü yani, bölgenin Anglo-Sakson dünyasının dışında farklı bir ülke ve ideolojinin egemenliğine geçmesi veya bu eski sömürgeci ülkelerle uyumlu olmayan bir ulusal bağımsızlıkçı gücün varlığı gibi hususiyetler İngiltere gibi savaş öncesinin en önemli devletinin ve savaş sonrasında güç merkezi olarak ortaya çıkan ABD'nin ticari ve ekonomik çıkarlarıyla örtüşmemekteydi (Roadnight, 2002: 65; Gouda, 2002: 161, 250).⁴⁹

Bu noktada, Hollanda Krallığı'nda iç siyasal çekişmeleri ve yönelimleri kadar, savaş sonrası dönemde ittifak güçlerinin başındaki ABD'nin ve Malaya Yarımadası'nda uzun yıllar sömürgeleştirmiş olan İngiltere'nin rolü hiç kuşku yok ki, dikkatle ele alınmayı gerektirmektedir (Roadnight, 2002: 248). Bu durum, savaş sonrasında yeni dünya düzeninin kurucusu olarak ortaya çıkan ABD için çok daha önemli bir sorunu teşkil ediyordu. Bir yandan, Hint-Çin'deki komünist eğilimler, öte yandan İngiltere'nin eski gücünü yitirmiş ve içine kapanmaya başlayarak klasik bir ulus-devlete evrilen yapısı karşısında, ABD'nin Pasifik bölgesinin doğusunda ve batısında kapitalizmin çıkarlarını koruyacak, en azından buna doğrudan zarar veremeyecek siyasi yapıların oluşmasını sağlama görevini üstlendiği görülmektedir.

48 "Merdeka", *Comrade*, 20 October 1946, s. 3.

49 "Behind the Scenes", *Malaya Tribune*, 25 November 1946, s. 4.

Endonezya Cumhuriyeti'nin bağımsızlık sürecini, Japonların 'Büyük Asya' ideali ile başlatan ve 15 Ağustos 1945 tarihinde İttifak Güçleri karşısında yenilgiyi kabul etmesi ve şartsız teslim olmasıyla ortaya konulduğu konusunda genel bir kanı mevcuttur. Bu durum, Avrupa merkezci bakış açısının ve akademinin bu yönde sergilediği teorik yaklaşımların ve bölgedeki gelişmeleri bu bağlamda değerlendirmesinin sonucudur.

Takımadalar halkları açısından bakıldığında, çalışmaya konu olan 1945-1949 yılları arasında ortaya konulan bağımsızlık süreci temelde, İttifak Güçleri'nin ileri sürdüğü üzere bir Japon ürünü olmadığı gibi, sadece Pasifik Savaşı'nın bitimiyle ortaya çıkmış bir yapı olarak da görülmez. Bu noktada, özellikle Cava ve Sumatra Adası'ndaki çeşitli siyasi hareketler belirleyici olmuştur. Daha önceki süreçler bir yana, 1920'li yıllardan başlayarak İslamcı, milliyetçi ve sosyalist kategorilerine de dikkat çeken çeşitli siyasi ve toplumsal yapılanların ortak hedefinin bağımsızlık olması, ortak bir çabanın sergilenmesine yol açmıştır. Bu çerçevede, yirminci yüzyılın başlarından itibaren, Hollanda sömürge yönetimi altında tanık olunan ekonomik buhranın, sömürge yönetiminin Takımadalar toplumları arasında huzursuzluğa yol açması, zaten gelişmekte olan siyasi bilincin geniş toplum kesimlerine yayılmasıyla, 'Endonezya bağımsızlığı' yönünde bir siyasi yapılaşmanın ortaya çıkmasını körüklemiştir.

KAYNAKÇA

Arşiv belgeleri

- "Arab States&Indonesia To Strengthen Political, Economic Ties", *Indian Daily Mail*, 2 April 1947.
- "Behind the Scenes", *Malaya Tribune*, 25 November 1946.
- "Democracy On Trial", *Morning Tribune*, 14 April 1947.
- "Disarmament Not Just Around The Corner", *Malaya Tribune*, 27 December 1946.
- "Dutch Bombers Meet with Ground Fire", *Malaya Tribune*, 22 July 1947.
- "Indonesia", *Malaya Tribune*, 6 May 1946.
- Indonesia*, No. 3, 10 March, 1946, Djilid 1, s. 10. (9-12). Algemeen Rijkarchief Depot 204, F-15, Collectie 79, J. B. Van Heuts, Inv. Nr. 1.
- "Indonesian Anniversary In Perspective", *The Straits Times*, 18 August 1947.
- Insider. (1950). *Atjeh Sepintas Lalu*, Djakarta: Archapada.
- "Java Leaders Pessimistic", *Malaya Tribune*, 12 January 1948.
- "Merdeka", *Comrade*, 20 October 1946.
- "Mystery man of Indonesia", *The Straits Times*, 6 August 1946.
- "N.E.I. Needs Aid From The US", *The Singapore Free Press*, 26 March 1947, s. 8; Economic Unity in Indonesia, *The Straits Times*, 27 March 1947.

- “NICA dan NIPPON Setali Tiga Oeang”, Siaran Istimewa Boeat Daerah Jang Didoedoeki Belanda, 15 Oktober 1946, Brisbane Australia, Dikeloearkan oleh Central Komite Indonesia Merdeka. *Algemeen Rijksarchief Depot*, Ministerie van Buitenlandse Zaken, Netherland Forces Intelligence Service / Centrale Militaire Inlichtingendienst (NEFIS/CMI) 1942-1949, Inv. Nr. 03302.
- “No Lasting World Peace While Imperialism Continues”, *Malaya Tribune*, 10 April 1946
- “Pamphlet: October 1945”, Cairo: el Hooria Press. (Aanvraagbriefje Nationaal Archief, Aanvragnummer: 37509.11, Netherland Forces Intelligence Service (NEFIS) en Centrale Militaire Inlichtingendienst (CMI) in Nederlands-Indie, K1, Inventarisnummer 3325.
- Piekaar, A. J. (1995). “The Declaration of Independence of the Republic of Indonesia and the Netherlands”, *Collectie 540* Inventarisnummer 75, (Depot 0203B 22/08.4 t/m 22/08.7), National Archive of the Netherlands.
- “Rebirth of Indonesian Federation”, *Indian Daily Mail*, 9 November 1946.
- T. M. Oeman. “National”, *Soeara Atjeh*, 15 Juni 1930, Tahun 2, No. 16.
- T. M. O. “Azas Hatta-Sartono dan Soetomo c.s.”, *Soeara Atjeh*, 16 Agustus 1931, Saptoe, No. 43, Tahun 2.
- “The British say goodbye to Indonesia today”, *The Straits Times*, 30 November 1946.
- “The Men who Speak for Indonesia”, *The Straits Times*, 17 November 1946.
- “War Still Is World’s Greatest Fear”, *Indian Daily Mail*, 30 December 1946.

Kitaplar

- Abd Rahman. (2018). “Peran Diplomasi Hadji Agus Salim Dalam Kemerdekaan Indonesia (1942-1954)”, *Jurnal Ilmu Humaniora*, Volume 2, No. 1, (Juni). (140-159).
- Chauvel, Richard. (1990). *Nationalists, Soldiers and Separatists: The Ambonese Islands From Colonialism to Revolt: 1880-1950*, Leiden: KITLV Press.
- Elands, M.; Moor, J. A. De. (2004). (ed.), *Het Nederlandse Militaire Optreden in Nederlands-Indie/Indonesie 1945-1950: Een Bibliographisch Overzicht*, Den Haag: Nederlands Instituut voor Militaire Historie van het Ministerie van Defensie.
- Gde Agung, Ide Anak Agung. (1996). *From the Formation of the State of East Indonesia Towards The Establishment*, Jakarta: Obor.
- Gluckstein, Donny. (2012). *A People’s History of The Second World War*, London: Pluto Press.
- Goor, van Jurrien. (2004). *Prelude to Colonialism The Dutch in Asia*, Lilversum: Uitgeverij Verloren.
- Gouda, Frances. (2002). *American Visions of the Netherlands East Indies/Indonesia: US Foreign Policy and Indonesian Nationalism, 1920-1949*, Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Henrikson, Alan K. (1980). “The Creation of the North Atlantic Alliance, 1948-1952”, *Naval war College Review*, Vol. 33, No. 3, (May-June). (4-39).

- Hongxuan, Lin. (2018). "Sickle ak Crescent: Islam and Communism in the Netherlands East Indies, 1915-1927", *Studia Islamika*, Vol. 25, No. 2. (309-350).
- Houben, Vincent J. H. (1997). "A Torn Soul: The Dutch Public Discussion on the Colonial Past in 1995", *Indonesia*, No. 63, (April). (47-66).
- Kahin, George McTurnan. (2003). *Nationalism and Revolution in Indonesia*, Southeast Asia Program Publication, Southeast Asia Program, Ithaca: Cornell University.
- Klinken, Gerry Van. (2003). "Amir Sjarifoeddin and Nationalist Charisma", *Minorities, Modernity and The Emerging Nation: Christians in Indonesia-A Biographical Approach*, 199, Leiden: KITLV Press.
- Lindsay, Jennifer. (2012). "Heirs to World Culture 1950-1965: An Introduction", *Heirs to World Culture Being Indonesian 1950-1965*, (ed.), Jennifer Lindsay, Maya H. T. Liem, Leiden: KITLV. (1-27).
- Nasution, Adnan Buyung. (2015). "Kata Pengantar", *Kesabaran Revolusioner Djohan Sjahroezah: Pejang Kemerdekaan Bawah Tanah*, (ed.), Riadi Ngasiran, Jakarta: Penerbit Buku Kompas. (x-xv).
- Ngasiran, Riadi. (2015). *Kesabaran Revolusioner Djohan Sjahroezah: Pejang Kemerdekaan Bawah Tanah*, Jakarta: Penerbit Buku Kompas.
- Noer, Deliar. (2015). *Mohammad Hatta: Hati Nurani Bangsa*, Cetakan Ketiga, Jakarta: Kompas.
- Nordholt, Henk Schulte. (2011). "Indonesia in the 1950s: Nation, modernity and the post-colonial state", *Bijdragen Tot de Taal-, Land- en Volkenkunde*, Vol. 167, No. 4. (386-404).
- Roadnight, Andrew. (2002). "Sleeping with the enemy: Britain, Japanese Troops and the Netherlands East Indies 1945-1946", *History*, Vol. 87, No. 286, (April). (245-268).
- Squire, Clifford William. (1979). "Britain and the Transfer of Power in Indonesia 1945-46", *PhD Dissertation*, School of Oriental and African Studies, University of London.
- Vandenbosch, Amry. (1949). "Indonesia", *The New World of Southeast Asia*, Lennox A. Mills and Associaes, Minnesota: University of Minnesota Press. (79-125).
- Vickers, Adrian. (2005). *A History of Modern Indonesia*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Winet, Evan Darwin. (2009). "Between Umat and Rakyat: Islam and Nationalism in Indonesian Modern Theatre", *Theather Journal*, Vol. 61, No. 1 (March). (43-64).